

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ได้นำแนวคิด ทฤษฎีและผลการวิจัยต่างๆ มาอธิบายพัฒนาการ และสถานการณ์ที่ก่อให้เกิดการพัฒนาจากลูกจ้างผู้ประกอบการธุรกิจประมงทะเล โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ความเป็นมาของการประมงทะเลไทย

ประเทศไทยนับเป็นประเทศที่มีความได้เปรียบทั้งทางภูมิศาสตร์ ภูมิอากาศและระบบนิเวศอันอุดมสมบูรณ์ ทำให้เหมาะเป็นอย่างยิ่งในการประกอบอาชีพทางเกษตรกรรม ทั้งยังมีแม่น้ำสำคัญหลายสาย พร้อมทั้งมีอาณาเขตติดกับทะเลทั้งฝั่งตะวันออกและตะวันตกทำให้เกิดการประกอบอาชีพที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งและสร้างรายได้ปีละหลายล้านบาทคือ “การประมง”

การประมงเป็นกิจกรรมหลักที่สำคัญอย่างหนึ่งของประเทศไทย ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 2 ของ GDP โดยสัดส่วนระหว่างการประมงน้ำจืดและการประมงน้ำเค็มคิดเป็นร้อยละ 35: 65 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการประกอบอาชีพประมง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประมงน้ำเค็มหรือการประมงทะเลนับว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ ทั้งในด้านการส่งออก การสร้างอาชีพและสร้างรายได้ให้กับประชาชน ทำให้ประเทศไทยเป็นผู้ส่งออกสินค้าประมงเป็นอันดับหนึ่งของโลกตั้งแต่ พ.ศ.2536 จนถึงปัจจุบัน (กองเศรษฐกิจการประมง, 2543)

ในศตวรรษที่ผ่านมา การประมงทะเลประเทศไทยได้พัฒนามากขึ้นตามลำดับ นับตั้งแต่การจับสัตว์น้ำชายฝั่งด้วยเบ็ดไปจนถึงการทำโป๊ะละมุในสมัยรัชกาลที่ 5 โดยเฉพาะในบริเวณหลังสวนและชุมพร ได้มีการทำโป๊ะและจับปลาทุกันมาราวปี 2440 ต่อมาจึงเริ่มมีการใช้อวนตั้งเกเบ็ดราว และจับหมึกโดยใช้ไฟล่อ ผลผลิตสัตว์น้ำทะเลในราวปี 2460 ได้ประมาณ 40,000 ตัน ซึ่งประมาณครึ่งหนึ่งนั้นตากแห้งทำเค็มเพื่อส่งขายต่างประเทศ ในการศึกษาสถานะการประมงของประเทศไทยสมัย พ.ศ. 2466–2467 หมอสมิทรายงานว่า “พืชพันธุ์สัตว์น้ำเค็มยังอยู่ในฐานะที่อุดมสมบูรณ์ความมั่นคงสมบูรณ์และความเจริญของการจับสัตว์น้ำในอ่าวไทยนั้นอาศัยปลาทุเป็นหลัก” ในปี 2468 การประมงปลาฉิวน้ำได้เริ่มขยายตัวขึ้นโดยการนำเอาอวนตั้งเกจากประเทศจีนเข้ามาใช้แต่เรือยังใช้ไปจนถึงปี 2503 ซึ่งจับได้ประมาณ 146,471 เมตริกตัน หรือประมาณร้อยละ 66.87 ของผลผลิตทางด้านการประมงของไทย ในจำนวนนี้ 60 เปอร์เซ็นต์ยังคงจับได้จากทรัพยากรปลาฉิวน้ำ (สุนันทา นิลเพชร, 2544: 4-6)

ตั้งแต่ปี 2504 เป็นต้นมา การประมงทะเลได้รับการพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว โดยการนำเครื่องมืออวนลากแบบแผ่นตะเฆ่จากประเทศสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเข้ามาทดลองใช้จนประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดการขยายตัวทางด้านการลงทุนทำการประมงทะเลในภาคเอกชน โดยการเปลี่ยนจากการใช้เครื่องมือที่ไม่มีประสิทธิภาพ และต้องใช้แรงงานคนตามแบบการประมงเพื่อยังชีพมาเป็นการประมงพาณิชย์ที่ต้องลงทุนสูง โดยใช้วิธีการและอุปกรณ์ที่ทันสมัย จนทำให้จำนวนเรือทำการประมงได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งในด้านขนาดและกำลังแรงม้าของเครื่องยนต์ ซึ่งมีผลต่อการเพิ่มประสิทธิภาพในการออกทำการประมงห่างจากฝั่งและออกไปทำการประมงในน่านน้ำของประเทศเพื่อนบ้านเพิ่มมากขึ้น จึงทำให้ปริมาณการจับสัตว์น้ำทะเลเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จากจำนวน 233,245 เมตริกตัน ในปี 2504 เป็น 1,548,157 เมตริกตัน ในปี 2515 เป็นต้นมา แต่เมื่อราคาน้ำมันดีเซลที่ใช้กับเรือประมงมีราคาสูงขึ้นและขาดแคลนในช่วงปี 2516 – 2517 จึงทำให้ผลผลิตทางด้านการประมงทะเลในปี 2517 และ 2518 และกลับเพิ่มขึ้นอีกในปี 2519 และ 2520 การประมงทะเลต้องพบกับปัญหาวิกฤตอีกครั้งหนึ่งในระหว่างปี 2522 – 2524 เมื่อประเทศเพื่อนบ้านได้ประกาศเศรษฐกิจจำเพาะและราคาน้ำมันดีเซลมีราคาสูงขึ้นอีก จึงทำให้ผลผลิตลดลงอีกประมาณร้อยละ 10 จากผลผลิตในปี 2526 เป็นจำนวน 2,099,986 เมตริกตัน คิดเป็นร้อยละ 93.11 ของผลผลิตทางด้านการประมงของประเทศ และทำให้ผลผลิตทางด้านการประมงของประเทศสูงสุดเป็น 2,255,433 เมตริกตัน มีมูลค่าถึง 19,238 ล้านบาท ซึ่งได้จากสัตว์ทะเลประมาณ 15,236 ล้านบาทและในปี 2528 ผลผลิตสูงกว่าปี 2526 ประมาณ 1,062 ล้านบาท ซึ่งแยกเป็นผลผลิตจากการประมงพาณิชย์ 1,831,387 เมตริกตัน หรือประมาณร้อยละ 89 และการประมงพื้นบ้าน 165,778 เมตริกตัน คิดเป็นร้อยละ 8.06 ส่วนที่เหลือประมาณ 60,586 เมตริกตัน หรือร้อยละ 2.94 ได้จากการเพาะเลี้ยงสัตว์ประมง (สุนันทา นิลเพชร, 2544: 4-6)

ความเป็นมาการประมงทะเลในจังหวัดสงขลา

สงขลาเป็นจังหวัดใหญ่และมีความสำคัญยิ่งของภาคใต้ เป็นศูนย์กลางความเจริญด้านๆ ทั้งยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งลักษณะทางภูมิศาสตร์เป็นพื้นที่ราบลุ่มชายฝั่ง มีเทือกเขายาวจากทิศตะวันตกสู่ทิศใต้อันเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของจังหวัดหลายสาย ประกอบกับอยู่ติดกับชายฝั่งทะเลอ่าวไทยและทะเลสาบสงขลา ทำให้ชาวสงขลากว่าร้อยละ 50 จึงประกอบอาชีพทางการเกษตร รองลงมาเป็นอาชีพในอุตสาหกรรม การบริการและพาณิชย์กรรม

สำนักงานคณะกรรมการการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รายงานว่าปี พ.ศ. 2538 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดสงขลา มีมูลค่า 72,123.2 ล้านบาท ประชาชนมีรายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี

58,305 บาทต่อคนต่อปี สูงเป็นอันดับที่ 4 ของภาคใต้ โดยรายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตรกรรม พาณิชยกรรม และอุตสาหกรรมตามลำดับ โดยอาชีพที่ทำรายได้ให้แก่จังหวัดสูงสุด คือ อาชีพประมง เนื่องจากจังหวัดสงขลามีพื้นที่ติดต่อกับทะเลอ่าวไทยยาวกว่า 154 กิโลเมตร ตั้งอำเภอระโนด อำเภอสทิงพระ อำเภอสิงหนคร อำเภอเมืองฯ อำเภอจะนะ และอำเภอเทพา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 412,500 ไร่ และมีพื้นที่ในทะเลสาบสงขลาที่อยู่ในเขตสงขลาประมาณ 679,250 ไร่ ในเขตอำเภอระโนด อำเภอกระแสดินธุ์ อำเภอสทิงพระ อำเภอสิงหนคร อำเภอเมืองฯ อำเภอกวนเนียง อำเภอบางกล่ำ และอำเภอหาดใหญ่ จึงทำให้มีการประมงกันอย่างกว้างขวาง ทั้งประมงน้ำเค็ม ประมงน้ำกร่อย ประมงน้ำจืด และการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ

ในปี พ.ศ. 2547 จังหวัดสงขลามีเรือประมงทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็กรวม 4,173 ลำ นับเป็นจังหวัดที่มีเรือประมงมากที่สุดในประเทศไทย โดยแบ่งเป็นประเภทเรือต่างๆ ดังนี้ เรืออวนลาก ลากเดี่ยว ลากคู่ จำนวน 927 ลำ เรืออวนลอย อวนดำ อวนล้อม จำนวน 479 ลำ เรืออวนขนาดเล็กชายฝั่ง จำนวน 1,535 ลำ และเรือหางยางที่ทำประมงด้วยเครื่องมือประจำที่ เช่น อวนจมปลอบดัก ปลาตักหมึก เป็นต้น มีจำนวน 1,232 ลำ (สำนักงานประมงจังหวัดสงขลา, 2547: 1) มีผู้ประกอบการอาชีพประมงกว่า 16,000 ครอบครัว ใช้แรงงานคนประมาณ 168,368 คน และผลผลิตจากการประมงทะเลในปี 2549 เฉพาะที่ขึ้นที่ทำเทียบเรือประมงจังหวัดสงขลา มีปริมาณ 123,064,729 กิโลกรัม คิดเป็นมูลค่า 3,599,108,503.25 บาท ประกอบด้วยชนิดสัตว์น้ำที่สำคัญคือ ปลาทุ 4,054,288 กิโลกรัม ปลาเลย 46,694,655 กิโลกรัม กุ้ง 182,304 กิโลกรัม กุ้ง 209,825 กิโลกรัม หมึก 10,458,348 กิโลกรัม ปลู 289,919 กิโลกรัม ปลาหลังเขียว 1,087,380 กิโลกรัม และปลาเป็ด 60,028,010 กิโลกรัม โดยเมื่อเปรียบเทียบผลผลิตจากการประมงทะเลในปี 2549 กับปี 2548 พบว่าผลผลิตจากการประมงทะเลในปี 2549 ลดลงจำนวน 1,203,908 กิโลกรัม ทั้งนี้เนื่องมาจากเรือประมงจำนวนหนึ่งหยุดทำการประมงเพราะราคาน้ำมันซึ่งต้นทุนทำการประมงมีราคาสูงขึ้น (สำนักงานนโยบายและแผนจังหวัดสงขลา, 2550: 17-18)

ตาราง 1 แสดงปริมาณ และมูลค่าสัตว์น้ำที่จับได้เทียบเรือประมงสงขลา ปี 2549

ชนิดสัตว์น้ำที่จับได้	ปริมาณ (กิโลกรัม)	มูลค่า (บาท)
ปลาทุ	4,054,288	81,402,749
ปลาเคย	46,694,655	2,424,732,074
กุ้ง	182,304	50,755,544
กุ้ง	269,825	58,348,958
หมีก	10458348	534,906,571
ปู	289,919	19,586,279
ปลาหลังเขียว	1,087,380	18,985,335
ปลาเป็ด	60,028,010	410,370,992
รวม	123,064,729	3,599,108,503.25

ที่มา: สำนักนโยบายและแผนจังหวัดสงขลา, 2550: 17-18

นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการประมงอีกหลายประเภท ได้แก่ ห้าง เย็น โรงงานน้ำแข็ง อู่ต่อเรือและโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำต่างๆ ทำให้มีการจ้างแรงงาน และมีเงินไหลเวียนภายในจังหวัดเป็นจำนวนมาก

ความเป็นมาทำเทียบเรือประมงสงขลา

ทำเทียบเรือประมงเป็นสถานที่ในการขนถ่ายสัตว์น้ำ และทำการติดต่อซื้อขายสัตว์น้ำต่างๆ ระหว่างเจ้าของเรือประมงกับเจ้าของแพ หรือพ่อค้าคนกลาง

1. ทำเทียบเรือประมงเล็ก (แหล่งพระราม) ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา ด้านหลังวัดแหลมทราย ถนนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดถือเป็นทำเทียบเรือประมงเชิงพาณิชย์แห่งแรกในจังหวัดสงขลา ซึ่งก่อนนี้ใช้ทำเทียบเรือประมงเล็ก (แหล่งพระราม) ที่เป็นการประมงเชิงพาณิชย์ การประมงในจังหวัดสงขลาส่วนใหญ่จะเป็นประมงพื้นบ้านหรือประมงชายฝั่ง เนื่องจากสภาพความสมบูรณ์ของท้องทะเลฝั่งอ่าวไทย ทำให้การออกเรือเพื่อจับสัตว์ทะเลไม่มีระยะห่างจากฝั่งมากนัก สามารถออกไปช่วงเช้ามีดแล้วกลับเอาสัตว์ทะเลมาขายในช่วงบ่ายได้อย่างทันท่วงที จวบจนการประมงในจังหวัดสงขลาปรับเปลี่ยนจากการประมงพื้นบ้านมาเป็นการประมงเชิงพาณิชย์ ทำให้เกิดความไม่

สะดวกในการเทียบท่าของเรือประมงเชิงพาณิชย์ที่มีขนาดใหญ่กว่าเรือประมงพื้นบ้าน จึงมีการเปิดใช้ท่าเทียบเรือประมงเล็ก (แหล่งพระราม) เพื่อแก้ปัญหาในเรื่องต้นและรอยคอกการสร้างท่าเทียบเรือประมงสงขลา (เก่า) ให้แล้วเสร็จพร้อมเปิดใช้งานในปี 2509 จึงย้ายการขนถ่ายสัตว์ทะเลมาที่ท่าเทียบเรือประมงสงขลา (เก่า) ทั้งหมด ส่วนท่าเทียบเรือประมงเล็ก (แหล่งพระราม) ถูกลดบทบาทเป็นท่าจอดพักเรือประมง และมีหน้าที่เดิมเสียบง น้ำมันเชื้อเพลิงและน้ำแข็งคองสัตว์ทะเลเท่านั้น

2. ท่าเทียบเรือประมงสงขลา(เก่า) ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลาด้านหน้าสำนักงานประมงจังหวัดสงขลา และในที่ดินเทศบาลเมืองสงขลา ถนนวิเชียรชม อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา มีเนื้อที่ 5 ไร่ 2 งาน 90 ตารางวา ขนาดหน้าท่า 20.75x200.00 เมตร เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2508 แล้วเสร็จในวันที่ 8 มกราคม 2509 โดยใช้งบประมาณแผ่นดินประจำปี 2508 เป็นเงิน 3,377,000 บาท โดยองค์การสะพานปลาได้ทำพิธีเปิดเป็นทางการ ให้ชาวประมงใช้งานเมื่อวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2509 และต้องงดการจัดบริการขนถ่ายสัตว์น้ำตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา เนื่องจากเทศบาลเมืองสงขลาได้ออกเทศบัญญัติ ห้ามขนถ่ายสินค้าสัตว์น้ำผ่านเมืองและแจ้งให้องค์การสะพานปลาหยุดการให้บริการดังกล่าว (องค์การสะพานปลาจังหวัดสงขลา, 2549 : 1-2)

กิจกรรมท่าเทียบเรือประมงสงขลา (เก่า) ดำเนินการในปัจจุบัน

2.1 ให้เอกชนเช่าสถานที่ท่าเทียบเรือประมง โรงคลุม เป็นที่จำหน่ายน้ำมัน เติมน้ำแข็งให้แก่เรือประมง

2.2 ให้เอกชนเช่าอาคารแพปลา คาดฟ้าโรงคลุม อาคารห้องเย็น และ โรงน้ำแข็งประกอบธุรกิจ

2.3 ให้บริการจอดพักเรือประมงเพื่อเติมน้ำมัน น้ำมัน น้ำจืด ซ่อมแซมเรือ เครื่องยนต์ และอุปกรณ์

2.4 จำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงแก่เรือประมง

2.5 ให้สินเชื่อกีฬาเรือมืออุปกรณ์ประมง ตามโครงการพัฒนาการประมงขององค์การสะพานปลา

3. ท่าเทียบเรือประมงสงขลา 2 (ท่าสะพาน) ตั้งอยู่ริมทะเลสาบสงขลา บริเวณท่าสะพาน เลขที่ 1 ถนนท่าเทียบเรือ ตำบลบ่อยาง อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา โดยอยู่ทิศทางใต้ของทางเข้าทะเลสาบสงขลาห่างจากบริเวณศูนย์กลางพาณิชย์กรรมของเทศบาลเมืองสงขลาไปทางทิศใต้ประมาณ 3 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 22 ไร่ 3 งาน 1.75 ตารางวา โดยรัฐบาลไทยกู้เงินจากธนาคารโลก เพื่อดำเนินงานตามโครงการพัฒนาเมืองหลักจำนวน 27.5 ล้านเหรียญสหรัฐ ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับการก่อสร้างท่าเทียบเรือประมงสงขลา 2 (ท่าสะพาน) อีกส่วนหนึ่งเพื่อการปรับปรุงพื้นที่ต่อเนื่องหลังท่าเทียบเรือประมง เพื่อการพาณิชย์กรรม และ

อุตสาหกรรมเฉพาะกิจในส่วนของการทำเทียบเรือประมงสงขลา 2 (ท่าสะพาน) เริ่มดำเนินการก่อสร้างเมื่อวันที่ 4 มกราคม 2531 แล้วเสร็จเมื่อวันที่ 30 ธันวาคม 2533

เทศบาลเมืองสงขลาได้ประกาศเชิญชวนผู้สนใจยื่นแสดงความจำนงเพื่อบริหารท่าเทียบเรือประมงเทศบาลเมืองสงขลา โดยกำหนดยื่นซอง ณ ห้องประชุมกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย ในวันที่ 31 กรกฎาคม 2530 ซึ่งผู้ยื่นซองเสนอราคารวม 3 รายคือ 1) ห้างหุ้นส่วนจำกัด บุตรผลถาวร เสนอราคา 9,150,000 บาท/ปี 2) บริษัท อติศรการประมง จำกัด เสนอราคา 8,770,000 บาท/ปี และ 3) องค์การสะพานปลา เสนอราคา 5,501,000 บาท/ปี

ต่อมาเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2530 เทศบาลเมืองสงขลาได้ประกาศผลการพิจารณาคัดเลือกผู้บริหารท่าเทียบเรือประมงเทศบาลเมืองสงขลา ปรากฏว่า พิจารณาให้ห้างหุ้นส่วนจำกัด บุตรผลถาวร ซึ่งเสนอราคาต่ำที่สุดเป็นผู้บริหารท่าเทียบเรือประมงเทศบาลเมืองสงขลา ในอัตราค่าเช่าปีละ 9,150,000 บาท และปรับค่าเช่าทุกปีจากฐานค่าเช่าเดิม โดยเพิ่มขึ้นเท่ากับดัชนีผู้บริโภคในแต่ละปี โดยได้เปิดดำเนินการตั้งแต่วันที่ 17 พฤษภาคม 2534 ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็นห้างหุ้นส่วน ภัทรนิศ์พานิช และเมื่อกลางปี 2539 สหภาพการประมงสงขลาแทนเอกชน เนื่องจากการบริหารของเอกชนเกิดการเอารัดเอาเปรียบได้รับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่มทำให้ชาวประมงและผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ได้รับความเดือดร้อนจากราคาปลาตกต่ำ มีอภิสิทธิ์ในการขนถ่ายสัตว์น้ำ ฯลฯ ต่อมาองค์การสะพานปลาได้เจรจากับเทศบาลเมืองสงขลา และห้างหุ้นส่วนจำกัด ภัทรนิศ์พานิช โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลาให้คำแนะนำในการปรึกษาหารือหลายครั้ง ในที่สุดคณะกรรมการองค์การสะพานปลาจึงได้มีมติให้องค์การสะพานปลาเข้าบริหารท่าเทียบเรือประมงเทศบาลเมืองสงขลา ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2540 (องค์การสะพานปลาจังหวัดสงขลา, 2549 : 1-3)

กิจกรรมที่ทำเทียบเรือประมงสงขลา 2 (ท่าสะพาน) ดำเนินการในปัจจุบัน

3.1 การให้บริการขนถ่ายสัตว์น้ำท่าเทียบเรือประมงสงขลา 2 (ท่าสะพาน) ให้บริการ ขนถ่ายสัตว์น้ำแก่ชาวประมงตลอดทุกวัน ยกเว้นวันหยุดนักขัตฤกษ์ และวันหยุดตามประเพณีสำคัญ ส่วนการแบ่งเวลาในการให้บริการปัจจุบันยังไม่แน่นอน โดยเมื่อเรือต่างๆ เข้ามาแจ้งลี้กเทียบท่าก็สามารถขึ้นขนถ่ายสัตว์น้ำได้ทันที พอสรุปได้ดังนี้

1) เรือทวนและเรืออวนลาก เมื่อเข้าจอด และแจ้งลี้กเข้าเทียบท่าแล้วสามารถทำการขนถ่ายสัตว์น้ำได้ทันทีเวลาใดก็ได้

2) เรือประเภทอวนล้อมจับ อวนซั้ง อวนลากเล็ก อวนลอย และเรือปลากระดัก จะเริ่มทำการขนถ่ายน้ำตั้งแต่เวลา 06.00 น. เป็นต้นไป

3.2 การซื้อขายสัตว์น้ำ การซื้อขายสัตว์น้ำในบริเวณท่าเทียบเรือประมงสงขลา 2 (ท่าสะพาน) ในปัจจุบันยังเป็นระบบการซื้อขายโดยเป็นการต่อรองราคาระหว่างพ่อค้า แม่ค้า ซึ่งเป็นเจ้าประจำ กับเจ้าของเรือประมงหรือเพปลาที่รับผิดชอบ ส่วนเวลาการซื้อขายก็เป็นไปตามเวลาของเรือประมงที่เข้าขนถ่ายสัตว์น้ำแต่ละลำยังไม่มีการซื้อขายแบบประมูล(การเป็ย)

ทรัพยากรการประมงทะเลท่าเทียบเรือประมงสงขลา

ทรัพยากรที่เป็นส่วนหนึ่งของบริบทในการประกอบธุรกิจประมง จากการศึกษาเบื้องต้นทำให้ผู้วิจัยพบว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ

1. เรือประมง ที่ใช้ในการประกอบอาชีพประมงเชิงธุรกิจ สามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภท ดังนี้ (สุนันทา นิลเพชร, 2544 : 23-47)

1.1 เรืออวนลาก เป็นเรือที่มีขนาดความยาวตั้งแต่ 14 – 25 ม. เครื่องมือที่ใช้คือ อวนที่ใช้จับปลาหน้าดิน เช่น ปลาสำลี ปลากะละแม้ตขาว ปลาน้ำดอกไม้ เป็นต้น ในอดีตจะใช้ระยะเวลาในการหาปลาประมาณ 30 – 60 วัน แล้วแต่ขนาดของเรือว่ามีขนาดเท่าไร แต่ปัจจุบันสามารถออกหาปลาได้ถึง 60 วัน – 1 ปี เนื่องจากมีเรือทัวร์ไปรับปลาทำให้สามารถฝากปลาที่จับมาแล้วเข้าฝั่งเพื่อขายก่อนได้และทำให้หาปลาได้มากขึ้น เนื่องจากมีพื้นที่ในท้องเย็นมากขึ้น

1.2 เรืออวนลอย(อวนดำ) เป็นเรือที่มีขนาดความยาวตั้งแต่ 14 – 25 ม. เครื่องมือที่ใช้คือ อวนที่ใช้จับปลาผิวน้ำ เช่น ปลาทุ ปลาอินทรี ปลาดาบลาว ปลาโอดำ เป็นต้น ลักษณะในการออกหาปลาใช้ระยะเวลาเช่นเดียวกับเรืออวนลาก

1.3 เรือทัวร์ เป็นเรือขนาดความยาวตั้งแต่ 25 ม.ขึ้นไปที่มีหน้าที่คอยรับถ่ายปลาจากเรืออวนลาก เพื่อนำปลาจับแล้วเข้าฝั่งเพื่อขายก่อน มีระยะเวลาในการทัวร์ตั้งแต่ 30 - 60 วัน/รอบ โดยเรือทัวร์จะแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ เรือเหล็ก ซึ่งต่อด้วยเหล็กมีเครื่องทำความเย็นในห้องเย็นด้วย และเรือไม่มีลักษณะเหมือนเรืออวนลากแต่มีขนาดใหญ่กว่าและไม่มีเครื่องทำความเย็นในห้องเย็นเหมือนเรือเหล็ก

2. แรงงานจะแบ่งตามหน้าที่ความรับผิดชอบในเรือประมงซึ่งสรุปได้ดังนี้ (พระราชบัญญัติคุ้มครองแรงงาน, 2541)

2.1 ได้กั้ง ทำหน้าที่เป็นกัปตันเรือ มีหน้าที่ดูแลลูกน้องและรับผิดชอบเรื่องต่างๆ ที่เกิดขึ้นในเรือ ขณะออกหาปลาเป็นผู้ติดต่อกับฝั่ง จับเรือ ดูเรดาร์ ใช้โซนาร์ในการหาปลาและเลือกแหล่งในการจับปลาในแต่ละครั้ง

2.2 นายท้าย ทำหน้าที่รองจากไต้กง มีหน้าที่จับเรือ ดูเรดาห์ ใช้โซนาร์ในการหาปลาในขณะที่ไต้กงพักผ่อน และทำหน้าที่เช่นเดียวกับลูกเรือคนอื่นด้วย

2.3 อีเนีย เพี้ยนมาจากคำว่า “Engineer” หน้าที่ดูแลและซ่อมบำรุงเครื่องยนต์เป็นสำคัญ

2.4 ลูกเรือ ทำหน้าที่ปล่อยอวน ส่าวอวน คัดแยกปลา คองปลาเมื่ออยู่ในกลางทะเล และเมื่อถึงฝั่งต้องทำหน้าที่รื้อปลาจากห้องเย็น ยกกระบะปลา และล้างคองปลาจากเรือส่งทำเทียบเรือเก็บรวบรวมกระบะปลาและล้างคองปลาหลังจากเจ้าแพต่างๆ มาคัดแยกปลาแล้ว

3. แพปลา เป็นนายหน้าที่ทำสัญญากับเจ้าของเรือผู้ประกอบการว่าจะเป็นผู้รับซื้อสัตว์น้ำชนิดไหนจากเรือแล้วนำไปขายต่อแก่ลูกค้าปลีกหรือต่างประเทศ และโรงงานอุตสาหกรรมแปรรูปสัตว์น้ำต่างๆ (พระราชบัญญัติจัดระเบียบกิจการแพปลา, 2496)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ทรัพยากรการประมงทะเลทำเทียบเรือประมงสงขลา จะประกอบด้วย เรือประมงที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบธุรกิจประมง แรงงานประมงที่เป็นแรงขับเคลื่อนให้การประมงในจังหวัดสงขลาประสบความสำเร็จจวบจนปัจจุบัน และแพปลาที่มีส่วนในการกระจายสัตว์ทะเลจากผู้ประกอบการเรือประมงสู่ผู้ค้าปลีกสัตว์ทะเล จวบจนถึงมือผู้บริโภคในที่สุด

ปัญหาการประมงทะเลไทย

สมาคมประมงแห่งประเทศไทย ได้ทำการศึกษาและอธิบายปัญหาการประมงทะเลของประเทศไทยไว้ดังนี้ (สมาคมประมงแห่งประเทศไทย, 2552: 1-2)

1.การประมงทะเลในเขตน่านน้ำไทย หมายถึง การทำประมงไม่เกิน 200 ไมล์ทะเล นับจากชายฝั่งเป็นแนวเส้นตรงจนครบความยาว 200 ไมล์ทะเลตามมาตรฐานสากล

1.1 มีเรือมากกว่าทรัพยากร

1.2 จำนวนทรัพยากรลดลงเพราะถูกทำลายมากขึ้น จนเกินศักยภาพในการผลิตทดแทนเหตุเนื่องจาก

- 1) มีการจับลูกปลาเศรษฐกิจ โดยใช้ตาอวนขนาดเล็ก
- 2) มีการจับปลาในฤดูวางไข่
- 3) มีการจับปลาในเขตอนุรักษ์
- 4) มีการใช้เครื่องมือผิดกฎหมายในการทำประมง
- 5) ไม่มีการควบคุมจำนวน ขนาด และประเภทของเครื่องมือ

- 1.3 มีการแข่งขันทรัพยากรในหมู่ชาวประมงที่ใช้เครื่องมือต่างขนาด และต่างชนิด
- 1.4 ขาดแคลนแรงงานไทยในภาคการประมง
- 1.5 ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะราคาน้ำมัน
- 1.6 ภาคเอกชนขาดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ และต้องการกอบโกยผลประโยชน์เฉพาะหน้า
- 1.7 หน่วยงานของรัฐไม่สนใจแก้ไขปัญหา
- 1.8 ขาดนโยบาย กฎหมาย ความเข้าใจ ความจริงใจและความตั้งใจในการแก้ไขปัญหา

2. การทำประมงนอกน่านน้ำไทย หมายถึง การทำประมงเกิน 200 ไมล์ทะเล และได้รับสัมปทานหรือที่เรียกว่า “ตั๋ว” เข้าไปทำประมงในเขตน่านน้ำประเทศบ้านเพื่อน เช่น อินโดนีเซีย กัมพูชา เวียดนาม เป็นต้น

- 2.1 มีเรือประมงจำนวนมาก ที่มีศักยภาพในการทำประมงนอกน่านน้ำไทย ในขณะที่ประเทศไทยมีแหล่งประมงที่จำกัด
- 2.2 เรือส่วนใหญ่ฝากอนาคตเอาไว้กับประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งกำลังมีปัญหา และอาจจะถูกผลักดันให้ออกนอกประเทศเมื่อไรก็ได้
- 2.3 เรือส่วนหนึ่งยังคงลักลอบทำประมงในประเทศต่างๆ ใกล้เคียงบ้าน
- 2.4 ชาวประมงไม่รู้ลึกเคียดร้อนในการที่ตนเองทำผิดระเบียบ ผิดกฎหมายในต่างประเทศ โดยถือเป็นการเสี่ยงโชคมากกว่า
- 2.5 ขาดแคลนแรงงานไทยในภาคการประมง
- 2.6 ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นอยู่ตลอดเวลาโดยเฉพาะราคาน้ำมัน
- 2.7 รัฐบาลไม่มีนโยบายและวิธีการ หรือให้การสนับสนุนการประมงนอกน่านน้ำอย่างจริงจัง
- 2.8 รัฐบาลมุ่งเน้นเรื่องการต่อเรือซื้อเรือเพื่อไปทำการประมงจับปลาในทะเลหลวง ซึ่งไม่ใช่การแก้ปัญหาการประมงนอกน่านน้ำเพราะไม่สามารถใช้เรือคน เทคโนโลยี และประสิทธิภาพที่มีอยู่ได้ ต้องทำใหม่ ลงทุนใหม่ทั้งหมด ซึ่งเป็นการแก้ปัญหาไม่ถูกจุด

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ปัญหาการประมงทะเลไทย จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ปัญหาการประมงทะเลในเขตน่านน้ำไทย และปัญหาการประมงทะเลนอกเขตน่านน้ำไทย ซึ่งสามารถที่จะแก้ปัญหาดังกล่าวได้จากการเล็งเห็นความสำคัญ และการแก้ปัญหาอย่างจริงจังของรัฐบาล การบังคับใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการประมงอย่างจริงจัง การปลุกจิตสำนึกแก่ชาวประมงให้เกิดความรักในใช้ทรัพยากรทางทะเลอย่างรู้คุณค่าและยั่งยืน

คุณลักษณะผู้ประกอบการ

ผู้ประกอบการเป็นรากฐานสำคัญของธุรกิจ โดยเฉพาะในธุรกิจที่จะช่วยเกื้อหนุนเปลี่ยนแปลง เพื่อธุรกิจให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ซึ่งผู้ประกอบการจะเป็นผู้ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ สิ่งประดิษฐ์ หรือนวัตกรรม (Innovation) ใหม่ ๆ ที่จะเริ่มจุดเริ่มต้นของการสร้างฐานะจากเงินลงทุนไม่มากนัก หรือจากการร่วมลงทุนลงแรงกับการสร้างธุรกิจด้วยการใช้เทคโนโลยี และวิธีการบริหารจัดการที่ซับซ้อน เป็นจุดเริ่มต้นในการผลักดันให้โครงสร้างธุรกิจ และอุตสาหกรรมของชาติ ได้มีการปรับเปลี่ยนไปในทิศทางที่เหมาะสม (วิฑูรย์ สิมะ โชคดี, 2543: 39)

ความหมายผู้ประกอบการ

จากการได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้ประกอบการ พบว่าได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายคำว่า “ผู้ประกอบการ” ไว้หลายท่านดังนี้

สุนทร โคตรบรรเทา (2525: 71) ให้ความหมายว่า ผู้ประกอบการ คือ ผู้ที่ทำการประกอบอาชีพอิสระจนประสบความสำเร็จ แล้วจ้างบุคคลอื่นเข้ามาร่วมกิจกรรม ผู้เป็นเจ้าของจึงเปลี่ยนสภาพเป็นผู้ประกอบการ

วชิร โอภิชากร (2533: 60) ให้ความหมายว่า ผู้ประกอบการ คือ บุคคลที่ดำเนินการผสมผสานปัจจัยการผลิต ได้แก่ ทุน ที่ดิน แรงงาน และเทคนิคการผลิต การบริหาร การจัดการ เพื่อก่อตั้งองค์การทางธุรกิจ โดยยอมรับความเสี่ยงภัยอันนำมาเพื่อผลกำไรและความพอใจ

ศุคติ รุมาคม (2539: 39) ให้ความหมายว่า ผู้ประกอบการ คือ บุคคลที่จัดตั้งองค์การธุรกิจ โดยยอมรับความเสี่ยงภัยเพื่อหวังผลกำไร เป็นผู้จัดระเบียบ และดำเนินธุรกิจขนาดย่อมเพื่อกำไรและความพอใจด้านจิตวิทยา

อาทิตย์ วุฒิกะโร (2543: 39) ให้ความหมายว่า ผู้ประกอบการ (Entrepreneur) คือ ผู้ที่ริเริ่มและยินดีที่จะรับความเสี่ยงในการลงทุนประกอบกิจการ โดยรวบรวมผสมผสานปัจจัยการผลิตทั้งหลายเข้าด้วยกัน และนำสติปัญญา ความสามารถ ประสบการณ์ และวิทยาการด้านการผลิตและการจัดการที่เหมาะสม เพื่อจัดการให้เกิดการผลิตสินค้า หรือการจำหน่าย หรือการให้บริการแก่ผู้เกี่ยวข้อง

อำนาจ ชีรวนิช (2544: 3) ให้ความหมายว่า ผู้ประกอบการ คือ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชีวิตธุรกิจสมัยใหม่ เขาทั้งหลายเป็นผู้สร้างงานประดิษฐ์คิดค้นบุกเบิกตลาดทั้งในและต่างประเทศเป็นผู้จุดชนวนความเติบโตทางเศรษฐกิจในมิติต่างๆ นานับประการ ผู้ประกอบการ คือ ผู้ที่ใช้พลังความสามารถทั้งมวลของตนเองเผชิญกับความเสี่ยงและความไม่แน่นอนเพื่อสร้างความเติบโตให้แก่กิจการของเขา

กตัญญู หิริญฺสมบรูณฺ (2545: 10) ให้ความหมายว่า ผู้ประกอบการ คือ ผู้ริเริ่มทำธุรกิจด้วยความกล้าเสี่ยงและมุ่งมั่นอุตสาหะสู่ความสำเร็จ โดยสร้างสรรค์ธุรกิจและแสวงหาโอกาสในการดำเนินธุรกิจและพยายามอย่างเต็มที่เพื่อก้าวไปสู่ความสำเร็จของธุรกิจและตนเองพร้อมกัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้ประกอบการ คือ ผู้ประกอบธุรกิจอิสระ โดยดำเนินการผสมผสานปัจจัยการผลิตต่างๆ พร้อมทั้งเทคนิคและรูปแบบการบริหารจัดการ เพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายทางธุรกิจและสร้างผลกำไรอันน่าพึงพอใจแก่ผู้ประกอบการด้วย

คุณลักษณะของผู้ประกอบการ

การประกอบธุรกิจให้ประสบผลสำเร็จนั้น นอกจากผู้ประกอบการต้องควบคุมปัจจัยการดำเนินธุรกิจให้เป็นไปอย่างราบรื่น มีระบบการบริหารจัดการที่ดีแล้ว ผู้ประกอบการยังต้องมีคุณลักษณะบางประการที่แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากบุคคลทั่วไป โดยคู่มือผู้ประกอบการ (2539: 44-45) และอำนาจ ชีระวนิช(2544: 6-7) ภาสณา สรเพชญ์พิสัย (2540: 12) ถาวร ศรีสุขะโต และ ธนะเวช ศรีสุขะโต (2544: 25) ได้อธิบายคุณลักษณะผู้ประกอบการที่สอดคล้องกันไว้ดังนี้

1. การแสวงหาโอกาสทางธุรกิจ โดยศึกษาข้อมูลเพื่อมองหาช่องทางที่จะทำธุรกิจใหม่ๆ ที่มีผลตอบแทนหรือปรับปรุงธุรกิจเดิมแต่ทำโดยวิธีใหม่เข้ามาบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและสร้างกำไรเพิ่มขึ้น

2. การยอมรับความเสี่ยง ผู้ประกอบการจะต้องแบกรับความเสี่ยงต่างๆจากการดำเนินธุรกิจ พร้อมทั้งพยายามบริหารความเสี่ยงนั้นให้เป็นไปอย่างที่คุณประกอบการได้คาดการณ์ไว้หรือต่ำกว่า โดยผลกระทบของความเสี่ยงนั้นจะต้องส่งผลกระทบต่อธุรกิจน้อยที่สุดหรือในภาวะที่ผู้ประกอบการสามารถควบคุมได้

3. การวางแผนและการจัดสรรทรัพยากร โดยอาศัยความคิดอย่างเป็นระบบ เพื่อดำเนินกิจการอย่างมีประสิทธิภาพและก่อให้เกิดประสิทธิผลตามเป้าหมายที่ไว้วาง

4. การทำงานอย่างอุตสาหะ ผู้ประกอบการมุ่งมั่นทำงานอย่างทุ่มเทและเต็มกำลังความสามารถ เพื่อกิจการบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ แม้คาบเกี่ยวกับเวลาส่วนตัวก็ต้องยอม

5. การมีความรับผิดชอบต่อธุรกิจ ผู้ประกอบการต้องเป็นผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเขา ทั้งการวางแผนและจัดสรรทรัพยากรให้บรรลุเป้าหมายที่ตนกำหนดขึ้น

6. การเปี่ยมล้นด้วยพลัง ผู้ประกอบการเป็นผู้ที่มีพลังมากกว่าบุคคลทั่วไป ซึ่งพลังนี้จะพบอยู่เสมอๆ ในช่วงเริ่มเปิดกิจการที่จะเห็นผู้ประกอบการได้ใช้ความพยายามทั้งหมดที่มีอยู่ทั้งความคิด ความทุ่มเท ความกระตือรือร้นและการทำงานที่ยากลำบากกว่าบุคคลอื่น

นอกจากนี้คู่มือผู้ประกอบการ (2539: 44 – 45) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จที่เพิ่มเติมจากแนวคิดข้างต้น คือ การคำนึงถึงคุณภาพของผลผลิต มีความตั้งใจที่จะผลิตสินค้าหรือให้บริการ ที่มีคุณภาพสูงหรือเทียบเท่ากับเคยผลิตมา และอำนาจ ชีระวนิช (2544: 6 - 7) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จที่เพิ่มเติมจากแนวคิดข้างต้น ดังนี้

1. ความต้องการความสำเร็จ หลายคนมักคิดว่าเงิน คือ ปัจจัยหลักค้ำในการเข้ามาประกอบการ แต่โดยข้อเท็จจริงแล้วความต้องการความสำเร็จ (need for achievement) ถือเป็นแรงผลักดันพื้นฐานที่มีผลต่อแรงจูงใจ (motivation) ของผู้ประกอบการ ดังนั้นเมื่อพิจารณาในประเด็นนี้เงินจึงเป็นเพียงองค์ประกอบส่วนหนึ่งของสัญลักษณ์แห่งความสำเร็จเท่านั้น ในการศึกษาแรงจูงใจเพื่อความสำเร็จของ เดวิด ซี แม็คซี แลนด์ นักจิตวิทยาจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ได้ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างความต้องการความสำเร็จ (need for achievement) กับกิจกรรมการประกอบการ ซึ่งจากการศึกษาพบว่า โดยเฉลี่ยผู้ประกอบการมีความต้องการความสำเร็จสูงกว่าคนทั่วไป นอกจากนี้ในการศึกษาต่อมายังพบว่า ผู้ประกอบการถือเป็นผู้ประสบความสำเร็จ ซึ่งความต้องการความสำเร็จ ได้นำมาสู่ความทะเยอทะยานของบุคคล และการเริ่มกิจการของตนเองถือเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะทำให้ตนเองประสบความสำเร็จตามที่มุ่งหวัง

2. การต้องการตอบสนองอย่างทันทีทันใด เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นผู้ประกอบการจะไม่ใช้ผู้ที่จําานต่อปัญหา แต่จะตอบสนองต่อปัญหาอย่างทันทีทันใด การต่อสู้กับปัญหาต่างๆ ที่ระดมเข้ามาเสมือนหนึ่งรู้ว่าเขาจะทำอะไรและอย่างไร

3. การคาดหวังอนาคตอันประกอบการต้องทำงานอย่างทุ่มเท ไม่ใช่เพื่อความสำเร็จในช่วงสั้นๆ แต่เขาเป็นผู้ที่มุ่งเน้นที่อนาคตโดยค้นหาโอกาสและสร้างกิจการของตน

4. การอดทนต่อแรงเสียดทานและมีความยืดหยุ่นผู้ประกอบการถือเป็นผู้ที่มีความอดทนต่อภาวะกดดันและมีความพร้อมที่จะปรับตัวให้พร้อมที่จะรับมือกับปัญหาต่างๆ อย่างรอบด้าน

นอกจากคุณลักษณะเพิ่มเติมจากคู่มือผู้ประกอบการ และอำนาจ ชีระวนิชที่กล่าวข้างต้นแล้วนั้น ภาชนะ สรเพชญ์พิสัย (2540: 12) ได้อธิบายคุณลักษณะของผู้ประกอบการที่ประสบความสำเร็จที่เพิ่มเติมจากแนวคิดข้างต้นดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์ หมายความว่า เมื่อต้องหาข้อมูลทางการตลาดหรือข้อมูลธุรกิจ ต้องดูว่าธุรกิจของเราจะเดินไปในทางไหน จึงจะประสบความสำเร็จในการประกอบธุรกิจนั้นๆ

2. มีวาทศิลป์ ผู้บริหารจะต้องพูดเป็น เช่น การพูดในที่ประชุม การพูดต่อหน้าสาธารณชน หรือพูดให้ถูกกาลเทศะ ตลอดจนการพูดเพื่อสั่งงานนั้นเป็นเรื่องสำคัญ โดยต้องรู้จักเลือกสรรใช้ถ้อยคำในการพูด

3. มีคุณธรรม ผู้บริหารต้องมีคุณธรรมอย่างน้อยคือ พรหมวิหาร 4 (เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา) ซึ่งผู้บริหารไม่ควรจะยึดถืออำนาจเป็นใหญ่ เพราะการทำงานด้วยพรหมวิหาร 4 จะทำให้บรรยากาศในการทำงานราบรื่น ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชารักใคร่

4. มีเป้าหมาย ผู้บริหารต้องรู้ทิศทางที่ชัดเจนของตัวเองคืออะไร ซึ่งสามารถจะวัดได้โดยใช้หลักการวัดที่ออกมาเป็นตัวเลขที่ชัดเจน

5. ไม่มีปัญหาครอบครัว ผู้บริหารที่ดีต้องไม่มีปัญหาครอบครัว ต้องบริหารจัดการทุกเรื่องในบ้านให้เรียบร้อยเพื่อจะได้ไม่มีปัญหารบกวนจิตใจระหว่างปฏิบัติงาน

6. มีมนุษยสัมพันธ์ ผู้บริหารที่ดีต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และโอบอ้อมอารี

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ผู้ประกอบการจะมีคุณลักษณะบางประการที่แตกต่างหรือมีมากกว่าบุคคลทั่วไป จึงจะสามารถเป็นผู้ประกอบการที่ประสบผลสำเร็จ เช่น ความต้องการความสำเร็จ การมีวิสัยทัศน์ การแสวงหาโอกาสทางธุรกิจ การยอมรับความเสี่ยง และการมีเป้าหมาย เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญา

การเรียนรู้ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ กระบวนการและทักษะต่างๆ ในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆ โดยการเรียนรู้สามารถพัฒนากระบวนการได้จากการสังเกต การลงมือทดลอง การเรียนและการฝึกอบรม เป็นต้น

นอกจากการเรียนรู้แล้วการถ่ายทอดองค์ความรู้ของท้องถิ่นหรือที่เราเรียกกันว่า “ภูมิปัญญา” ก็มีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในอดีตที่ยังไม่มีการศึกษาองค์ความรู้อันเป็นแบบแผน และในปัจจุบันที่พยายามคงคุณค่าและรักษาองค์ความรู้จากทักษะและประสบการณ์เหล่านั้นไม่ให้สูญหายไป

ความหมายของการเรียนรู้

จากการได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้ประกอบการ พบว่าได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายคำว่า “การเรียนรู้” ไว้หลายท่านดังนี้

ครอว์ และคราว (1984: 14 อ้างถึงใน วิกร ตันขวทูทโต, 2528: 31) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวข้องกับการสร้างนิสัย ความรู้ และเจตคติ ซึ่งจะทำให้บุคคลสามารถปรับตัวเองตามความปรารถนาหรือปรับตนเองให้เข้ากับสังคม เนื่องจากการเปลี่ยนแปลง

เป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้ ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นย่อมแสดงได้ว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว

อุนดา นพคุณ (2535: 14) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ คือ การกระทำที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล และอยู่ภายใต้การควบคุมของแต่ละบุคคล ซึ่งบุคคลจะนำประสบการณ์เดิม ความหมายส่วนตัว ค่านิยม ทักษะและวิธีการต่างๆ เข้ามามีส่วนในการเรียนรู้ ตลอดจนแสวงหาทรัพยากรและแหล่งการเรียนรู้เอง

ประสาท อิศรปริดา (2538: 196) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากประสบการณ์

บุทชิน (1986: 125 อ้างถึงใน มาลินี จุฑะรพ, 2539: 12) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ คือ พื้นฐานของการดำเนินชีวิต มนุษย์มีการเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิดจนถึงก่อนตายจึงมีคำกล่าวเสมอว่า ไม่มีใครแก่เกินเรียน การเรียนรู้จะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้เป็นอย่างดี การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคล เกี่ยวเนื่องกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมบางอย่างที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งกระบวนการเรียนรู้อย่างคงเกิดขึ้นอยู่แม้ภายหลังจบการศึกษาแล้วก็ตามและเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต

สุรางค์ ไคว์ตระกูล (2541: 187) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนพฤติกรรมซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม หรือการฝึกหัด รวมทั้งการเปลี่ยนปริมาณความรู้ของผู้เรียน

ดุลยา จิตตะยโสธร (2545: 2) ให้ความหมายว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอย่างค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากการฝึกฝนหรือการมีประสบการณ์ จากความหมายดังกล่าว พฤติกรรมของบุคคลที่เกิดจากการเรียนรู้จะต้องมีลักษณะเปลี่ยนแปลงอย่างถาวร และมีการฝึกฝนจากประสบการณ์

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและลักษณะนิสัยแบบถาวร ซึ่งอาจเกิดจากการสังเกต การลองผิดลองถูก การเรียน หรือการฝึกอบรม เป็นต้น

กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์เป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการดำรงชีวิต โดยมุ่งที่จะปรับตัวให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม กลุ่มคน และสังคม โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543: 55-57) ประเวศ วะสี (2542) และเอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 45-49) ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ครูพักลักจำ เป็นกระบวนการเรียนรู้วิถีที่มีมาแต่เดิม และน่าจะยังมีอยู่ตลอดไป วิธีการครูพักลักจำเป็นการเรียนรู้ในทำนองแอบเรียน แอบเอาอย่าง แอบลอกทำดู ตามแบบอย่างที่เราสังเกตเห็นอยู่เงียบๆ แล้วรับเอามาเป็นวิธีการของตนเมื่อสามารถทำได้จริง

2. การลองผิดลองถูก โดยในอดีตนุชนัยเรียนรู้ที่จะดำรงชีวิตและรักษาเผ่าพันธุ์ของตนเอง ให้อยู่รอดด้วยการลองผิดลองถูกในการหาอาหาร ต่อสู้กับภัยธรรมชาติ รักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย จากประสบการณ์ดังกล่าวมนุษย์ก็จะสะสมความรู้ความเข้าใจของตนไว้ แล้วถ่ายทอดส่งต่อให้แก่ลูกหลานเผ่าพันธุ์อื่นๆ เข้าก็กลายเป็นจารีต ธรรมเนียม หรือข้อห้ามใน “วัฒนธรรม” ของเผ่าพันธุ์นั้นๆ และเมื่อระยะเวลาผ่านไปมนุษย์อาจลืมเหตุผลที่มาของธรรมเนียมปฏิบัติ มนุษย์รู้แต่ว่าในสังคมของตนต้องประพฤติปฏิบัติเช่นนั้นจึงจะอยู่รอดปลอดภัยหรือสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาคือ ซึ่งความรู้และประสบการณ์ของมนุษย์เหล่านี้ได้รับการทดสอบอยู่ตลอดเวลาในการดำเนินชีวิตจริง บางครั้งความรู้และประสบการณ์เหล่านี้ไม่สามารถนำมาใช้ได้หรือใช้แล้วไม่ประสบผลสำเร็จมนุษย์ต้องใช้ปัญญามองหาวิธีหรืออาจนำความรู้เดิมมาประยุกต์ใหม่ เมื่อคิดหาวิธีแล้วมนุษย์ก็นำมาใช้แก้ปัญหา ถ้าแก้ปัญหาได้สำเร็จมนุษย์ก็จะจดจำความคิดและวิธีปฏิบัตินั้นไว้ ถ้าล้มเหลวก็จะจดจำไว้เป็นข้อห้าม ด้วยการส่งสมประสบการณ์ดังกล่าว มนุษย์จึงสะสมความรู้และภูมิปัญญาในการดำรงชีวิตได้มากขึ้น

3. การลงมือปฏิบัติจริง เป็นการปฏิบัติจริงในสถานการณ์จริง แล้วถ่ายทอดไปยังรุ่นลูกหลานแบบค่อยเป็นค่อยไปจนกลายมาเป็นแบบธรรมเนียมหรือวิธีปฏิบัติในชีวิต

4. การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ ระหว่างกลุ่มคนที่แตกต่างกันทั้งในทางชาติพันธุ์ การตั้งถิ่นฐาน รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนกับคนต่างวัฒนธรรม ทำให้กระบวนการเรียนรู้ขยายตัวมีความคิดใหม่ และวิธีการใหม่เข้ามาทั้งในลักษณะของการกลมกลืน หรือขัดแย้ง แต่ก็ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งในด้านสาระ รูปแบบและวิธีการ นอกจากนั้นกระบวนการเรียนรู้ของคนในสังคมยังมีพลวัตส่วนหนึ่งไปกับกระแสเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารอันทันสมัย ส่วนหนึ่งไปกับโลกกายภาพหรือธรรมชาติแวดล้อม และอีกส่วนหนึ่งมุ่งมันไปทางจิตวิญญาณขณะเดียวกันก็มีการกระจายเครือข่ายและการขยายตัวของการเรียนรู้อย่างกว้างขวางและหลากหลายรูปแบบ

นอกจากนี้สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543: 55-57) ได้อธิบายกระบวนการเรียนรู้ในอันที่จะทำให้ผู้รับความรู้สามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้นเพิ่มเติมไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้ที่มีความสุข เป็นสภาพของการจัดการเรียนรู้ในบรรยากาศที่ผ่อนคลายมีอิสระยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลที่หลากหลายในวิธีการเรียนรู้ส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบการณ์แห่งความสำเร็จและได้พัฒนาให้เต็มศักยภาพ ซึ่งมีแนวทางสำคัญคือ บทเรียนต้อง

เป็นเรื่องใกล้ตัว มีความหมาย มีประโยชน์ กิจกรรมการเรียนรู้ต้องมีความหลากหลาย สื่อการเรียนรู้ต้องน่าสนใจ การประเมินผลมุ่งเน้นตามศักยภาพของผู้เรียนเป็นรายบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้ความรู้กับผู้รับความรู้ต้องแสดงออกอย่างนุ่มนวล เป็นมิตรมีเมตตา อ่อนน้อม เข้าใจและยอมรับเกื้อกูลให้กำลังใจกัน

2. การเรียนรู้แบบองค์รวมเป็นการเรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างสัมพันธ์ เชื่อมโยง ต่อเนื่องและกลมกลืนกันทั้งในเรื่องใกล้ตัว ท้องถิ่น สาทกล อันก่อให้เกิดผลกระทบ การเปลี่ยนแปลงและแนวโน้มต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมโลก ซึ่งมีผลทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจองค์ความรู้ต่างๆ อย่างชัดเจน ลึกซึ้ง ครอบคลุม สามารถประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและแก้ปัญหาสังคมได้

นอกจากกระบวนการเรียนรู้ตามคำอธิบายของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติแล้ว ประเวศ วะสี (2542) ได้เสนอแนวคิดกระบวนการเรียนรู้แบบเชิงวิทยาศาสตร์เพิ่มเติมไว้ดังนี้

1. การบันทึก คนไทยเป็นชาติพุด ไม่ชอบบันทึกสิ่งที่ได้เห็น แม้แต่ทางการแพทย์อาการคนไข้จำเป็นต้องบันทึกให้ละเอียด แต่บางครั้งหยาบมาดุมิแต่ชื่อ คราวที่แล้วให้ทำอะไรก็นึกไม่ออกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ก็เช่นกัน ไม่รู้บันทึกไว้หรือเปล่า ดังนั้นต้องฝึกการบันทึกเราจะฉลาดขึ้น

2. การตั้งสมมติฐานและตั้งคำถาม ต้องฝึกให้นักเรียนได้ตั้งคำถาม ซึ่งคำถามมาตรฐาน 4 อย่าง ได้แก่ สิ่งนี้คืออะไร เกิดจากอะไร อะไรมีประโยชน์สำหรับเรื่องอะไร ทำอย่างไรจะสำเร็จ ประโยชน์อันนี้

3. การค้นหาคำตอบ ให้เด็กหาคำตอบ เด็กจะสนุกไปค้นหาคำตอบทางอินเทอร์เน็ต ในหนังสือบางครั้งหาไม่เจอเพราะคำตอบจะอยู่ในปากของคนเฒ่าคนแก่ เรียกว่า “มุขปาถะ” ซึ่งมีประสบการณ์มาก แต่ถูกลืม หากให้เด็กไปถามก็จะเกิดความสัมพันธ์กันระหว่างบุคคลด้วย

4. การวิจัย เป็นการสร้างความรู้เป็นวิถีชีวิต การที่ไม่เรียนรู้วิจัย ทำให้เสียหายทางเศรษฐกิจหรือทางการแพทย์ปีละไม่น้อยกว่าแสนล้านบาท

5. การเชื่อมโยงให้เกิดปัญญา เมื่อเรียนรู้อะไรมาต้องเชื่อมโยงต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อให้เห็นความจริงทั้งหมดรวมทั้งเห็นตัวเองด้วย

6. การเขียน นอกจากการถามแล้ว - ตอบแล้ว การเขียนจะพัฒนาปัญญาได้ดี เพราะการเขียนคือการใช้พลังสมองในการคิด เรียบเรียงถ้อยคำให้เป็นเรื่องราว เกิดความชัดเจน ซึ่งจะทำให้ผู้อ่านเข้าใจตรงกัน

พร้อมทั้ง ฟิลิปป์ คูมส์ (อ้างถึงใน อุ๋นตา นพคุณ, 2528: 10-12) ได้กล่าวว่า การเรียนรู้ไม่ว่าที่ไหนเมื่อไหร่หรือด้วยวิธีการใด เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สืบเนื่องติดต่อกันตลอดชีวิตตั้งแต่วัย

ทารกถึงวัยชรา โดยอาศัยวิธีการและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ กัน ซึ่งมนุษย์มีแหล่งที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้จำแนกได้เป็น 3 แหล่ง คือ

1. การศึกษาแบบธรรมชาติวิสัย เป็นการเรียนรู้เป็นธรรมชาติที่สุดเรียกว่าเป็นการเรียนรู้แบบสัญชาตญาณ หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่บุคคลได้รับสะสม ความรู้ ทักษะ เจตคติ ความเข้าใจจากประสบการณ์ในชีวิตประจำวันและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ครอบครัว การทำงาน การเล่น การศึกษาแบบนี้ไม่มีการจัดระบบและไม่มีแบบแผนตายตัว

2. การศึกษาในระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่มีสถาบันการศึกษารับผิดชอบจัดระบบการศึกษาโดยตรง เช่น โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย เป็นการเรียนรู้โดยจัดกระบวนการแบ่งอายุ นักเรียน กำหนดพื้นฐานความรู้จากการจัดชั้นตอน เป็นระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา อุดมศึกษา มีการได้วุฒิปริญญา ประกาศนียบัตร ปริญญาแก่ผู้สำเร็จ การวัดและประเมินผล ผู้ที่ถูกคัดเลือกให้ผ่านจะทำให้ผ่านจะทำเป็นระบบมีมาตรฐานเดียวกัน

3. การศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง การศึกษาที่จัดขึ้นโดยสถาบันและหน่วยงานต่างๆ ในสังคมนอกเหนือไปจากสถาบันการศึกษา เป็นกิจกรรมที่จัดนอกระบบโรงเรียนอาจดำเนินการโดยแยกเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของกิจกรรมใหญ่ ๆ ของสถาบันหรือหน่วยงานที่จัดกิจกรรมนั้น ๆ ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะตอบสนองความต้องการและความสนใจทางการศึกษาของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า กระบวนการเรียนรู้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะคือมีแบบแผนและไม่มีแบบแผน โดยกระบวนการเรียนรู้ที่มีแบบแผน เช่น การเรียนในชั้นเรียน การฝึกอบรมต่างๆ ส่วนกระบวนการเรียนรู้ที่ไม่มีแบบแผน เช่น ครูพักลักจำ การลองผิดลองถูก ซึ่งอาศัยสัญชาตญาณในการต้องการแก้ไขปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งหรือตอบสนองความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่ง

ความหมายของภูมิปัญญา

จากการได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับผู้ประกอบการ พบว่าได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายคำว่า “ภูมิปัญญา” ไว้หลายท่านดังนี้

เสรี พงศ์พิศ (2529: 145) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง พื้นเพ รากฐานความรู้ของชาวบ้าน ซึ่งประกอบด้วยลักษณะที่เป็นนามธรรมอันเป็นโลกทัศน์ จีวรทัศน์ เน้นปรัชญาในการดำเนินชีวิตเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเกิด แก่ เจ็บ ตาย และคุณค่าความหมายของทุกสิ่งในชีวิตประจำวัน และส่วนที่เป็นรูปธรรมเกี่ยวกับเรื่องเฉพาะด้านต่างๆ เช่น การทำมาหากิน การเกษตร หัตถกรรม ศิลปะ ดนตรี และด้านอื่นๆ

ประเวศ วะสี (2534: 82) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง การสะสมการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาชานาน มีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดในทุกสาขาวิชาไม่แยกเป็นวิชาแบบที่เราเรียน ฉะนั้นวิชาเกี่ยวกับเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาวัฒนธรรมมัน จะผสมผสานกลมกลืน เชื่อมโยงกันหมด บางทีแยกไม่ออก

รุ่ง แก้วแดง (2540: 12) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ความสามารถและ ทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับ สภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ภูมิปัญญาชาติ หรือภูมิปัญญาไทยกับภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2540: 11) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ ความคิด ความ เชื่อ ความสามารถ ความชัดเจน ที่กลุ่มชน ได้จากประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ใน การปรับตัวและดำรงชีพในระบบนิเวศน์ หรือสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมทางสังคม วัฒนธรรมที่ ได้พัฒนาการสืบสานกันมา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2542: 2) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญา หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่าน กระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ ปรุงแต่ง พัฒนาและถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนา วิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ภูมิปัญญา หมายถึง การสะสมกระบวนการเรียนรู้ ทักษะ และประสบการณ์ในการดำเนินชีวิต ที่สอดคล้องกับวิถีสังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อนำมาแก้ไข ปัญหา หรือพัฒนาวิถีการดำเนินชีวิตให้สะดวกสบายมากขึ้น

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญา

การถ่ายทอดภูมิปัญญา เป็นการถ่ายทอดองค์ความรู้ กระบวนการ ทักษะและประสบการณ์ อันเนื่องประ โยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยไม่มีแบบแผนในการศึกษาองค์ความรู้ที่ นั้นที่ แน่ชัด โดยนิตี เอียวศรีวงศ์ (2536) ประเวศ วะสี (2534) และอนเนก นาคะบุตร (2536: 82-83) ได้ อธิบายการถ่ายทอดภูมิปัญญาไว้ดังนี้

1. การเรียนรู้ เกิดขึ้นจากศักยภาพของชาวบ้านในการแสวงหาทางรอดต่อสภาพปัญหาที่ รุมเร้าอยู่ โดยมีผู้นำชาวบ้านที่มีความสามารถในการวิเคราะห์คิดค้น ทดลองและสรุปบทเรียนจาก ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับความรู้และเทคโนโลยีจากภายนอก อาจกล่าวได้ว่าชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ สังเกตถึงสภาพของชุมชนและได้ใช้ความรู้สติปัญญา จนเกิดเป็นองค์ความรู้ที่กระทำ สืบต่อกันมา

2. การสะสมความรู้ การสั่งสมความรู้หรือภูมิปัญญาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมๆ กับการเรียนรู้ การสะสมความรู้ได้มา 2 ทาง คือ การสั่งสมด้วยตนเองโดยเรียนรู้มาจากประสบการณ์ในชีวิต การอยู่ร่วมกันในสังคม อีกทางหนึ่งคือ มีผู้ถ่ายทอดให้ในรูปแบบของวัฒนธรรมประเพณีและวิถีการดำรงชีวิต ความรู้จะถูกสะสมไว้ในตัวคนๆ หนึ่ง เรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน และจะถูกถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่งได้ถูกสั่งสมมาจากประสบการณ์ และได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษผ่านการลงมือทดลอง และปรับให้ใช้ได้ภายใต้เงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นและสอดคล้องกับระบบนิเวศภูมิปัญญาที่สั่งสมนี้สามารถนำไปใช้ในการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติ และการดำรงเผ่าพันธุ์

3. การถ่ายทอดและกระจายความรู้ การถ่ายทอดและกระจายความรู้หรือภูมิปัญญาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านความเชื่อทางศาสนา ความเชื่อเรื่องผีและการผลิตวิถีชีวิตในระบบนิเวศเดียวกัน ไม่ได้มีการเขียนบันทึกไว้อย่างเป็นลายลักษณ์อักษร แต่มีผู้ที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเรียกว่า ปราชญ์ชาวบ้าน ได้สืบสานภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องมาหลายชั่วอายุคน

4. การปรับเปลี่ยนและการประยุกต์ใช้ความรู้ การปรับเปลี่ยนและการประยุกต์ใช้ความรู้หรือภูมิปัญญาในการอนุรักษ์โดยมากจะเป็นการประยุกต์จากวัฒนธรรม ส่วนที่มองไม่เห็น คือ การประยุกต์ตัวคุณค่าที่แฝงเร้นอยู่ภายใน ซึ่งต้องอาศัยความเข้าใจที่ละเอียดอ่อนเกิดจากภูมิปัญญาของชาวบ้านเองเป็นหลัก

นอกจากนี้ตามแนวคิดการถ่ายทอดภูมิปัญญาของประเวศ วัฒสี (2534) และอเนก นาคะบุตร (2536: 82-83) ได้อธิบายปัจจัยการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การให้ความเคารพและสืบทอดจากผู้อาวุโสหรือผู้ปราชญ์ชุมชน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาอีกทอดหนึ่งหรืออาจจะเป็นผู้บัญญัติภูมิปัญญานั้นขึ้นเองจากการสังเกต ลองผิดลองถูก เพื่อหาข้อสรุปและแนวทางปฏิบัติในการแก้ปัญหาการดำรงชีวิตประจำวัน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีภูมิปัญญา ประกอบด้วย การเรียนรู้จากปรากฏการณ์เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต การสะสมองค์ความรู้อันการจากการทำซ้ำหรือการปฏิบัติสืบทอดกันมา พร้อมทั้งปรับปรุงเพื่อให้สอดคล้องกับยุคสมัย การกระจายภูมิปัญญา เพื่อให้บุคคลอื่นนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต การประยุกต์ใช้ เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และการดำรงชีวิตที่มีบริบทที่แตกต่างกัน

แรงจูงใจ

การจูงใจ คือ การโน้มน้าวให้เกิดกระทำตามแรงกระตุ้นและเป็นการกระทำที่มีเป้าหมายประสงค์ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่ง

ความหมายของแรงจูงใจ

จากการได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ พบว่าได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายคำว่า “การจูงใจ” ไว้หลายท่านดังนี้

ลิตธิโชค วรานุสันติกุล (ม.ป.ป.: 144) ให้ความหมายว่า แรงจูงใจ คือ แรงกระตุ้นหรือแรงผลักดัน ให้เกิดพฤติกรรม เป็นแรงที่ทำให้พลังงานกระตุ้นให้ร่างกายมีพฤติกรรม เป็นแรงกระตุ้นที่มีการกำหนดทิศทางไว้ว่าจะทำให้พฤติกรรมเป็นไปในทางใดและเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลรักษาพฤติกรรมนั้นเอาไว้

โยชิน สันสนยุท (2525: 30) ให้ความหมายว่า การจูงใจ (Motivation) คือ เงื่อนไขหรือสภาวะภายในอินทรีย์ที่กระตุ้น ให้อินทรีย์เกิดพฤติกรรม หรือทำให้พฤติกรรมที่เกิดขึ้น คงอยู่อย่างมีเป้าหมายส่วนแรงจูงใจ (Motives) คือเงื่อนไขใดๆ ของอินทรีย์ที่มีผลต่อความพร้อมที่จะก่อให้เกิดพฤติกรรม หรือทำให้พฤติกรรมดำเนินต่อไป

วินิจ เกตุขำ (2535: 95) ให้ความหมายว่า แรงจูงใจ คือ กระบวนการที่ทำให้มนุษย์กระทำกิจการงานอย่างใดอย่างหนึ่งอย่างมีจุดหมาย มีทิศทางและช่วยให้กิจการงานที่กระทำนั้นคงสภาพอยู่ต่อไป โดยที่มนุษย์จะต้องมีเจตคติ ทักษะและความเข้าใจในกิจการงานนั้นอย่างแท้จริง

เรียม ศรีทอง (2540: 139) ให้ความหมายว่า การจูงใจ คือ กระบวนการโน้มน้าวพฤติกรรมของบุคคลให้มุ่งไปสู่เป้าหมายด้วยความสมัครใจ ซึ่งการจูงใจเป็นเงื่อนไขต่อการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์

บารอนและพอลลัส (อ้างอิงใน อารี หลวงนา, 2542: 693) ให้ความหมายว่า การจูงใจ คือ กระบวนการทำให้เกิดพลังและการนำพฤติกรรมไปสู่เป้าหมาย

อัลโลเรน (อ้างอิงใน อารี หลวงนา, 2542: 693) ให้ความหมายว่า การจูงใจ คือ การอธิบายถึงแรงขับภายในของแต่ละบุคคลเพื่อให้บรรลุความสำเร็จของงาน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การจูงใจ เป็นแรงกระตุ้นเพื่อให้เกิดกระบวนการตอบสนองเชิงพฤติกรรมของบุคคล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจ เป็น แนวคิดทฤษฎีที่ศึกษาแรงกระตุ้นเพื่อให้เกิดกระบวนการตอบสนองเชิงพฤติกรรมของบุคคล เพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์ที่วางไว้ โดยมาสโลว์ (อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2547: 116) เมอร์เรย์ (อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2547: 117) แอลเดอร์เฟอร์ (อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2547: 117) และแมคเคลเลนด (อ้างอิงใน บรรยงค์ โตจินดา, 2545: 254-255) ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจไว้ดังนี้

1. ความต้องการมีชีวิตอยู่ (Need for Existence) เป็นความต้องการที่จะตอบสนองเพื่อให้มีชีวิตอยู่ต่อไป ได้แก่ ความต้องการทางกายและความต้องการความปลอดภัย

2. ความต้องการมิตรสัมพันธ์ (Need for Affiliation) ความต้องการมีความสัมพันธ์อันดีกับคนอื่น คำนึงถึงการยอมรับของเพื่อนร่วมงาน

3. ความต้องการเจริญก้าวหน้า (Need for Growth) เป็นความต้องการสูงสุด รวมถึงความต้องการได้รับการยกย่องและความสำเร็จในชีวิต

4. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement) หมายถึง ความต้องการที่จะทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดได้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

นอกจากนี้ตามแนวคิดทฤษฎีของเมอร์เรย์ (อ้างอิงใน ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2547: 117) และแมคเคลเลนด (อ้างอิงใน บรรยงค์ โตจินดา 2545: 254-255) ได้อธิบายแนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจเพิ่มเติมไว้ดังนี้

1. ความต้องการอิสระ (Need for Autonomy) ความต้องการที่จะเป็นตัวของตัวเอง

2. ความต้องการมีอำนาจ (Need for Power) ความต้องการที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้อื่นและต้องการที่จะควบคุมคนอื่นในอำนาจของตน

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีแรงจูงใจ ประกอบด้วยความต้องการของมนุษย์ 6 ประการ คือ ความต้องการมีชีวิตอยู่ ความต้องการมิตรสัมพันธ์ ความต้องการเจริญก้าวหน้า ความต้องการความสำเร็จ ความต้องการอิสระและความต้องการมีอำนาจ ซึ่งส่งผลต่อพฤติกรรมและการพัฒนาตนเองเพื่อตอบสนองความเป้าหมายของชีวิต

การพัฒนาตนเอง

การพัฒนาตนเองมีความจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคนที่ต้องการความก้าวหน้า ตำแหน่งสูงขึ้น ทำงานมีประสิทธิภาพมากขึ้น มีความพึงพอใจที่จะทำงานมากขึ้น มีสุขภาพกายและ

สุขภาพจิตสมบูรณ์ การพัฒนามีความจำเป็นสำหรับทุกๆ คนที่ต้องการความสำเร็จในทุกๆ ด้าน บุคคลที่ไม่รู้จักพัฒนาตน จะเป็นผู้ไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต

ความหมายการพัฒนาตนเอง

จากการได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนา พบว่า ได้มีนักวิชาการ ได้ให้ความหมาย คำว่า “การพัฒนาตนเอง” ไว้หลายท่านดังนี้

คำผล กองแก้ว (อ้างอิงใน สุชา ไอยราพงศ์, 2542: 2) กล่าวว่า การพัฒนาตน คือการพัฒนา ความรู้ ความสามารถในวิชาการ วิชาชีพ และพัฒนาจิตใจของบุคคลให้ควบคู่กับการพัฒนาวัตถุ

พุทธทาสภิกขุ (อ้างอิงใน สุชา ไอยราพงศ์, 2542: 2) กล่าวว่า การพัฒนาตน เป็นการพัฒนา เพื่อลด ละ เลิก ความอยากทั้งหลาย ซึ่งเป็นสาเหตุของความทุกข์ยาก ด้วยวิธีการของศีล สมาธิและ ปัญญา

สุชา ไอยราพงศ์ (2542: 2) กล่าวว่า การพัฒนาตน คือ การที่บุคคลได้แนวทางในการ แสวงหาความรู้ ทักษะและสมรรถภาพด้านต่างๆ เพื่อนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งจะทำให้เป็น บุคคลที่มีความสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้า เป็นที่ยอมรับของบุคคลในสังคมนั้น

อารี หลวงนา (2542: 419) กล่าวว่า การพัฒนาตน คือ การจัดเตรียมและการดำเนินการเพื่อ ปรับปรุงการปฏิบัติงานของตน โดยการเพิ่มความรู้ ทักษะและทัศนคติในการปฏิบัติงานที่ รับผิดชอบให้ตรงตามความคาดหวังขององค์กร

เกอร์ทัม (1992 อ้างถึงใน นฤมล สุนด์สวัสดิ์, 2549: 1) กล่าวว่า การพัฒนาตน คือ ผู้ปฏิบัติงาน ต้องพัฒนาทักษะการประกอบการ เพื่อปรับปรุงความสามารถในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้ง การทำตามคำสั่งและการทำงานรวมหมู่ในองค์กรเพื่อมีความรับผิดชอบในงานของตน และชีวิต การงานให้ได้รับความพึงพอใจจากทั้งชีวิตและการทำงาน

แคนเทอร์ (1989 อ้างถึงใน นฤมล สุนด์สวัสดิ์, 2549: 1) กล่าวว่า การพัฒนาตน เป็นการพัฒนา คุณภาพและทักษะให้ไปสะท้อนรับอนาคตชีวิตและงานอาชีพของตน ให้สามารถสนองตอบ วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ ภารกิจขององค์กรที่ตนปฏิบัติงานอยู่

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า การพัฒนาตน หมายถึง การพัฒนาทักษะ ประสิทธิภาพ บุคลิกภาพ และองค์ความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและองค์กร รวมทั้งการ ตอบสนองเป้าหมายของชีวิต

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง

แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาตนเอง เป็นการศึกษากการพัฒนาทักษะ ประสิทธิภาพ บุคลิกภาพ และองค์ความรู้เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมและองค์กร รวมทั้งการตอบสนองเป้าหมาย

ของชีวิต โดยมาสโลว์ (1983 อ้างถึงใน มาลีณี จุฑาปะมา, 2542: 11) โรเจอร์ (1977 อ้างถึงใน เรียม ศรีทอง, 2542: 15) และแคนเทอร์ (1989 อ้างถึงใน นฤมล สุนทสวัสดิ์, 2549: 11) ได้อธิบายกระบวนการพัฒนาตนเองไว้ดังนี้

1. เป็นบุคคลที่ยอมรับสถานการณ์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ โดยเชื่อว่าผู้ที่บรรลุสังจการแห่งตน (Self Actualized) เป็นบุคคลผู้ที่มีความสมบูรณ์ไม่วิตกกังวลไปให้เสียเวลา เป็นบุคคลที่เรียนรู้ที่จะทำให้ดีที่สุด สถานการณ์ที่เลวร้าย จากชีวประวัติของบุคคลผู้มีชื่อเสียงมากมาย มักพบว่า เมื่อเขาสามารถปรับเปลี่ยนชีวิตใหม่ได้โดยละความวิตกกังวลได้แล้ว คิดว่าควรทำอะไร และเริ่มทำกิจการนั้นทันที เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้บุคคลยอมรับตนเองได้ทุกประการ คนที่ยอมรับว่าตนเองยังไม่สมบูรณ์ ง่ายต่อการพัฒนาต่อไป

2. บุคคลที่สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้ ไม่หวาดกลัวต่อการเข้าใกล้คนอื่น บุคคลที่สมบูรณ์ส่วนมาก สามารถพัฒนาความเป็นมิตรเป็นกันเองกับบุคคลทั่วไปได้ มีความรู้สึกมั่นคง มีชีวิตอย่างพึงพอใจและเป็นสุข ไม่รู้สึกว่าคุณคนอื่นกระทำให้ทุกข์ร้อน และไม่กลัวว่าผู้อื่นจะรู้สึกไม่ดีต่อตน ไม่สับสนและวุ่นอยู่กับความผิดของตนเองในอดีต มีความจริงใจและซื่อสัตย์ต่อคนอื่น ใจกว้างอดทน และเข้ากับผู้อื่นได้ดี

3. บุคคลที่สามารถประเมินสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นว่าบุคคลที่สมบูรณ์จะเข้าใจคนอื่นได้อย่างถูกต้อง รู้จุดอ่อนและจุดแข็งของตน สามารถจูงใจให้คนอื่นคล้อยตามได้ เมื่อประสบปัญหา สามารถตัดสินใจและแก้ปัญหาได้

4. บุคคลที่เต็มใจและพร้อมที่จะเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่น บุคคลที่สมบูรณ์จะยอมรับภาพพจน์ วุฒิภาวะและความสมบูรณ์ของตน กล้าที่จะถามเพราะอยากรู้ มีค่านิยมที่เป็นจริงและมั่นคงผ่อนคลายเป็นเปิดเผย เต็มใจที่จะเรียนรู้งานและสิ่งต่างๆ จากผู้ที่เกี่ยวข้อง คนสมบูรณ์แบบสามารถสร้างสัมพันธที่ดีกับผู้อื่น ได้ง่าย เป็นผู้ที่มีความเข้าใจตนเองอย่างแท้จริง สามารถรับรู้ความเป็นจริงเกี่ยวกับตนเองและผู้อื่น ได้ยอมรับตนเอง ผู้อื่น และธรรมชาติได้โดยสามารถที่จะแสดงตัวอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่เสแสร้ง มีชีวิตอย่างสงบสุข อยู่ได้อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติหรือโลก มีความสามารถสร้างสัมพันธกับผู้อื่นได้ มีชีวิตอยู่อย่างมีชีวิตชีวา มีอารมณ์ขันเมื่อเผชิญปัญหา สามารถแยกแยะได้ระหว่างเป้าประสงค์และวิธีการ มองปัญหาเป็นศูนย์กลางมากกว่าการยึดบุคคล และพร้อมที่จะเผชิญวัฒนธรรมใหม่

5. บุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์ บุคคลที่สมบูรณ์จะสามารถใช้สติปัญญาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เกิดประโยชน์ ไม่ปล่อยให้ความคิดและการกระทำเป็นไปอย่างจำเจซ้ำซาก

6. บุคคลผู้มีความไว้วางใจในตนเอง บุคคลที่สมบูรณ์จะมีความไว้วางใจตนเองเช่นเดียวกับบุคคลที่บรรลุสังขการแห่งตน มีความเชื่อมั่นในความสามารถของตน มีความสามารถจะทำในสิ่งที่สอดคล้องกับตน โดยมีใจทำตามความคิดของผู้อื่น

นอกจากแนวคิดข้างต้นแล้ว อีริคสัน (อ้างถึงใน มาลินี จุ โทปะมา, 2542 : 12) ได้อธิบายการพัฒนาตนเอง โดยมุ่งเน้นพัฒนาการทางสังคมอันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางจิตวิทยา เพื่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคล โดยแบ่งขั้นของการพัฒนาตนเองตามลำดับออกเป็น 8 ขั้น ดังนี้

1. การพัฒนาความไว้วางใจกับความไม่ไว้วางใจในผู้อื่น (Trust versus Mistrust) เป็นพัฒนาการระยะปีแรกของบุคคล ที่ต้องพึ่งพาปัจจัยที่จำเป็นแก่ชีวิตจากพ่อแม่คนเลี้ยงดู ทั้งกายภาพและด้านจิตใจ เด็กที่ได้รับความรัก การดูแลเอาใจใส่ ได้รับการตอบสนองความต้องการ จะเรียนรู้การไว้วางใจในโลกนี้ ตรงกันข้ามกับเด็กที่ขาดโอกาสดังกล่าว ย่อมไม่แน่ใจ และหวั่นไหว ไม่สามารถไว้วางใจใครได้แม้แต่ตนเอง

2. การพัฒนาความรู้สึกอิสระกับความไม่แน่ใจสงสัย (Autonomy versus Self-Doubt) เป็นพัฒนาการระยะปีที่ 2-3 ของบุคคล เป็นช่วงเวลาแห่งการเริ่มการเรียนรู้โลกด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการเคลื่อนไหว การพูด การช่วยตนเอง ถ้าได้รับการสนับสนุนให้กระทำด้วยตนเองอย่างเหมาะสม บุคคลก็จะพัฒนาไปสู่ความอิสระในการเลือกกระทำตรงกันข้าม ถ้าเด็กขาดโอกาสนี้ ไม่ว่าจะได้รับการเลี้ยงดูให้อยู่ในกรอบอย่างเคร่งครัด หรือการปกป้องทะนุถนอมมากเกินไป (Over Protection) ก็จะไม่แน่ใจ สงสัยในความสามารถของตน

3. การริเริ่มกับการรู้สึกผิด (Initiative versus Guilt) เป็นพัฒนาการในช่วง 4-5 ปี มีความแข็งแรงในตนเองมากขึ้น ติดต่อกับโลกได้กว้างขวางขึ้น ถ้าเด็กได้รับการส่งเสริมให้ได้มีกิจกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะดังกล่าว จะได้รับการพัฒนาด้านความกระตือรือร้น คิดริเริ่มสร้างสรรค์ ตรงกันข้าม ถ้าเด็กขาดโอกาสนี้ ก็จะพัฒนาความรู้สึกผิดเมื่อถูกควบคุม

4. ความอุตสาหกรรมกับการมีปมด้อย (Industry versus Inferiority) เป็นพัฒนาการช่วง 6-11 ปี เด็กมีความสามารถที่จะคิดและดำเนินงานกิจกรรมต่างๆ ด้วยสติปัญญาตนเองมากขึ้นถ้าได้รับการสนับสนุน จะพัฒนาความมุ่งมั่นอดทน ในทางตรงกันข้ามเด็กที่ขาดโอกาสทำผลงาน หรือเสริมการใช้สติปัญญาของตน ย่อมรู้สึกไร้คุณค่า

5. การมีเอกลักษณ์แห่งตนกับความสับสนในตน (Identity versus Role Confusion) เป็นพัฒนาการของบุคคลในช่วงอายุ 12-18 ปี เป็นระยะแห่งการเปลี่ยนแปลงทางเพศเข้าสู่วัยรุ่น บุคคลต้องการแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตน ถ้าบุคคลมีโอกา และได้รับการส่งเสริมให้ได้เข้าใจตนภายใต้ความเข้าใจของบุคคลที่เกี่ยวข้องความขัดแย้งก็เกิดขึ้นยาก ตรงกันข้ามกับบุคคลที่ขาดโอกาสจะพัฒนาไปสู่ความรู้สึกขัดแย้งและสับสนกับบทบาทของตน

6. ความใกล้ชิดกับความโดดเดี่ยว (Intimacy versus Isolation) เป็นช่วงวัยผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งในการทำงานกับชีวิตครอบครัว จะพัฒนาความรัก ความสัมพันธ์กันได้อย่างราบรื่น ตรงกันข้ามกับผู้ที่ขาดโอกาสสร้างสัมพันธ์ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง จะรู้สึกโดดเดี่ยว

7. การแบ่งปันก็่อกูลกับการเห็นแก่ตน (Generativity versus Self-Absorption) เป็นระยะการเปลี่ยนแปลงของคนในช่วงวัยกลางคน ซึ่งถ้าให้ความสนใจโลกกว้างมีการแบ่งปันความสนใจ หรือการช่วยเหลือสังคม ไม่ยึดติดในความโลภจะปรับตัวได้ดีมีความสุข ในทางตรงกันข้ามบุคคลที่ขาดโอกาสเช่นนั้นจะอยู่กับตนเองด้วยความไม่สงบสุข

8. ความมั่นคงกับความสิ้นหวัง (Integrity versus Despair) เป็นระยะแห่งวัยชรา บุคคลที่ชื่นชมกับความสำเร็จของตนในอดีตที่ผ่านมาจะอยู่ด้วยความมั่นคงมีความสุขสำหรับผู้ที่พบแต่ความล้มเหลวผิดหวัง ก็จะเศร้าหมองอยู่ด้วยความรู้สึกสิ้นหวัง

จากแนวคิดการพัฒนาตนเองโดยใช้พัฒนาการทางสังคมของอีริกสันแล้ว ณรงค์ ตะละกัญ (อ้างถึงใน ราตรี พัฒนารังสรรค์, 2522 : 196-199) ได้อธิบายว่าบุคคลมีลักษณะทางกายภาพและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน ทำให้การพัฒนาตนเองต้องอาศัยความละเอียดอ่อนเพื่อหาแนวทางที่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่สลับซับซ้อนในแต่ละบุคคล โดยแบ่งโดยแบ่งขั้นของการพัฒนาตนเองตามลำดับออกเป็น 7 ขั้น ดังนี้

1. พัฒนาจาก Dependence ไปสู่ Independence หมายถึง การมุ่งพัฒนาจากการที่ต้องพึ่งผู้อื่น ไปสู่การรู้จักช่วยตนเอง พึ่งตนเอง ซึ่งการอบรมเลี้ยงดูจะมีผลมาก หากบุคคลที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้รู้จักช่วยตนเอง พึ่งตนเองในทุกรูปแบบ มีการแก้ไขข้อผิดพลาดให้ถูกต้องยิ่งขึ้น จะทำให้เป็นผู้ใหญ่ที่ช่วยตนเองได้ปรับตัวได้ดี มีความสุข

2. พัฒนาจาก Pressure ไปสู่ Reality เป็นการมุ่งให้บุคคลพัฒนาจากระดับการทำอะไรจากแรงกดดันจากภายนอกไปสู่ความเป็นคนมีเหตุมีผล ยอมรับความจริง เช่น คนบางคนรู้สึกไม่มีความสุขเมื่อขับรถคันเก่าต่างๆ ที่สภาพรถของตนเองนั้นยังใช้งานได้ดีมีประสิทธิภาพสมบูรณ์ เพียงแต่เห็นคนอื่นเขาเปลี่ยนรถคันใหม่ ทั้งที่ตนเองมีความจำเป็นที่จะต้องใช้เงินในเรื่องอื่นๆ เช่น สร้างบ้าน ส่งลูกให้เรียน หากบุคคลไม่สามารถพัฒนาให้ยอมรับความจริงตามที่เป็นอยู่ได้ก็จะหาความสุขได้ยาก

3. พัฒนาจาก Ignorance ไปสู่ Knowledge หมายถึง การพัฒนาจากการเป็นผู้ไม่รู้ไปสู่ผู้ที่มีความรู้อย่างถูกต้อง คือ พยายามที่จะสนใจศึกษาหาความรู้ทุกรูปแบบเปิดใจให้กว้างที่จะยอมรับความจริงยอมรับว่าตนเองไม่รู้ในบางเรื่อง บางคนอายุไม่กล้ายอมรับความจริง จึงปิดบัง อำพราง

เพื่อมิให้บุคคลอื่นทราบตนไม่รู้ ลักษณะดังกล่าวย่อมเสียโอกาสที่จะพัฒนาตนเองให้รู้อย่างถูกต้องในเรื่องนั้นๆ ไปอย่างน่าเสียดายยิ่ง

4. พัฒนาจาก Diffuse Sexuality ไปสู่ Hetero Sexuality หมายถึง ความสับสนในความเป็นเพศชายหรือหญิง ไปสู่ความเข้าใจที่ถูกต้อง เด็กอายุ 3-5 ขวบ มักจะสนใจพ่อแม่มีเพศตรงกันข้ามกับตน แต่หากขั้นตอนพัฒนาอย่างถูกต้องและเหมาะสม บุคคลก็จะพัฒนาบทบาททางเพศที่เหมาะสมกับเพศของตน ชายก็จะเป็นชายชาตรี ส่วนหญิงก็จะเป็นกุลสตรี เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมแต่ละยุคแต่ละสมัย

5. พัฒนาจาก Incapability ไปสู่ Capability พัฒนาจากการไม่มีความสามารถไปสู่การมีความสามารถ พร้อมทั้งจะบังคับควบคุมตนเองให้แสดงพฤติกรรมที่เหมาะสมเป็นที่ยอมรับของสังคมคือควบคุมให้อยู่ในสถานะที่น่าจะเป็นไปได้ โดยนึกถึงหลักของความเป็นจริง การพัฒนาที่ดีควรพัฒนาจากการใช้กฎระเบียบต่างๆ ซึ่งเป็นการบังคับจิตใจที่มาจากภาระหนักด้วยตัวของเราเอง

6. พัฒนาจาก Amoral ไปสู่ Moral หมายถึง การพัฒนาจากการไร้ศีลธรรมจรรยา มาสู่การมีศีลธรรมจรรยา การพัฒนาศีลธรรมจรรยาของบุคคลในสังคม ก็คงจะขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการ เช่น ตัวแบบเพราะบุคคลจะเลียนแบบจากตัวแบบที่มีอิทธิพล เช่น พ่อแม่ ครูอาจารย์ ตลอดจนบุคคลที่มีชื่อเสียงในสังคม นอกจากนั้นการให้การเสริมแรงที่ถูกต้อง และเหมาะสมก็จะเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของบุคคลได้

7. พัฒนาจาก Self-Centered ไปสู่ Other-Centered หมายถึง การพัฒนาจากการเห็นแก่ตัวนึกถึงตนเองเป็นใหญ่ไปสู่การคำนึงถึงบุคคลอื่น เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีการพัฒนาตนเอง หมายถึง กระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทักษะคิดเชิงบวกเพื่อตอบสนองเป้าประสงค์บางประการทั้งเป้าประสงค์เชิงบุคคล หรือเป้าประสงค์เชิงกลุ่ม โดยมีขั้นตอนการพัฒนาตนเองดังนี้

1. พร้อมยอมรับสถานการณ์ต่างๆ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ พร้อมทั้งมีแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลง โดยลับพลันทันท่วงที

2. รู้จักแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น พร้อมนำประสบการณ์ที่มีประโยชน์มาปรับใช้กับตนเองเพื่อตอบสนองเป้าประสงค์ที่วางไว้

3. รู้จักกระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม เพราะเราไม่สามารถทำทุกสิ่งได้ด้วยตนเองเพียงคนเดียว

4. มีคุณธรรมจริยธรรมในการดำเนินชีวิต เพื่อเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นและสังคม

5. มีทักษะและองค์ความรู้ที่เหมาะสมและเพียงพอที่จะตอบสนองเป้าประสงค์ที่วางไว้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่อง พัฒนาการจากลูกจ้างผู้ประกอบการประมงทะเล ผู้วิจัยได้ศึกษาบทความและวรรณกรรมต่างๆ ที่มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขการศึกษาที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยพบว่าการศึกษาชีวประวัติบุคคลผู้ประสบความสำเร็จในชีวิตหลายท่านมีความสอดคล้องกับแนวทางของการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

จินตนา สุนทรธรรม (2531) ได้ทำศึกษาพบว่าผู้ประกอบการที่จะประสบความสำเร็จนั้น ต้องมีคุณสมบัติดังนี้ คือ มีความคิดริเริ่มและมีการเปลี่ยนแปลง ไม่ทำธุรกิจตามผู้อื่น ขยัน ทำงานหนักทำกิจการที่ตนถนัด มีประสบการณ์ มีการวางแผนล่วงหน้า ใฝ่หาความรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี และมีความสามารถทางการตลาด

ตะวัน ณ ระนอง (2536) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความเป็นผู้ประกอบการในธุรกิจที่อยู่อาศัย โดยผลการวิจัยพบว่าสภาพแวดล้อม รวมทั้งบุคคลที่ใกล้ชิดมีอิทธิพลต่อการส่งเสริมความเป็นผู้ประกอบการ ส่วนปัจจัยด้านคุณลักษณะความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและทักษะ พบว่าผู้ประกอบการมีความกล้าเสี่ยงอย่างสมเหตุสมผล ความสามารถในการรับรู้โอกาสทางธุรกิจ ความเชื่อในอิทธิพลจากการควบคุมภายใน ความมีเหตุผลทางเศรษฐศาสตร์

ดิเรก ชูวีเชียร (2538) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ความรู้และทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ : กรณีธุรกิจอู่ซ่อมรถยนต์และบริการยานยนต์ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความรู้ และทักษะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพในการประสบความสำเร็จในธุรกิจอู่ซ่อม และบริการยานยนต์ โดยศึกษาความรู้และทักษะ 3 ด้าน คือ ด้านธุรกิจ ด้านการเป็นผู้ประกอบการ และด้านเทคนิค จากกลุ่มประชากรตัวอย่างผู้ประกอบการอาชีพในธุรกิจอู่ซ่อม และบริการยานยนต์ ซึ่งจดทะเบียนจัดตั้งไว้กับกรมทะเบียนการค้ากระทรวงพาณิชย์ ตั้งแต่ปี 2545 – 2546 จำนวน 152 ราย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามมีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า ซึ่งมี 5 ระดับ และแบบสอบถามด้านเป็นผู้ประกอบการ การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติดำเนินการโดยการหาค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป ผลการวิจัยพบว่า ความรู้และทักษะด้านธุรกิจของเจ้าของสถานประกอบการ มีความคิดเห็นด้วยกับทุกเรื่อง เจ้าของกิจการให้ความคิดเห็นตามค่าความถี่ 3 ลำดับแรก คือ มีความรู้และทักษะทุกอย่าง เรื่องอย่างกว้างๆ ระบบเครื่องยนต์เบนซินหัวฉีดและระบบไฟฟ้าอิเล็กทรอนิกส์ จากแบบสัมภาษณ์ คุณลักษณะด้านการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งมีค่าความถี่เท่ากัน ใน 9 คุณลักษณะคือ มีความสามารถเสี่ยงอย่างมีเหตุผล มีความสามารถประเมินโอกาสทางธุรกิจ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รับผิดชอบ ต่อพันธะสัญญานัดหมายตรงเวลา มีศรัทธาในอาชีพ สัตย์ซื่อถือคุณธรรม เพียรพยายาม ขยัน อดทน

ไม่ท้อถอย มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถในการตัดสินใจ สามารถใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

ชลดียน หงส์ไพศาลวิวัฒน์ (2539) ได้ศึกษาเรื่องคุณลักษณะของผู้ประกอบการในธุรกิจการผลิต ธุรกิจการจัดจำหน่าย และธุรกิจบริการ เพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้ประกอบการขนาดย่อมที่ดำเนินธุรกิจต่างประเภทกัน และเพื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้ประกอบการขนาดย่อมที่มีภูมิหลังต่างกันพบว่า

1. ผู้ประกอบการในธุรกิจขนาดย่อมทั้งสามประเภทมีคุณลักษณะของผู้ประกอบการทั้ง 6 ด้านเหมือนกัน โดยเรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อยคือ การมองเห็นโอกาสทางธุรกิจ ความเป็นผู้นำ แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ความมีเหตุผลทางด้านเศรษฐศาสตร์ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และความเชื่อมั่นตนเอง

2. ภูมิหลังของผู้ประกอบการ ด้านประชากรศาสตร์ที่แตกต่างกัน ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา ฐานะทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม การเลี้ยงดู ไม่มีความสัมพันธ์ต่อคุณลักษณะของผู้ประกอบการทั้ง 6 ด้าน

ยุพิน นิลวลัยกุล (2541) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลประสบความสำเร็จในการประกอบการอาชีพอิสระในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การศึกษาครั้งนี้มีจุดมุ่งหมาย เพื่อวิเคราะห์องค์ประกอบปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ บุคคลประกอบอาชีพจนประสบความสำเร็จ เป็นที่ยอมรับของสังคมได้รับโล่ และเกียรติบัตร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2530 – 2540 จำนวน 127 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ วิเคราะห์ปัจจัยโดยวิธี Principal Component Analysis และหมุนแกนแบบ Orthogonal ด้วยวิธี Varimax หาค่าเฉลี่ยและความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลให้บุคคลประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีทั้งหมด 24 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านมีความกระตือรือร้นอยู่เสมอ 2) ด้านนำเอาเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ 3) ด้านมีความรู้ด้านอาชีพและรู้จริงในสิ่งที่ทำ 4) ด้านไม่เห็นแก่ตัวช่วยเหลือสังคมตามโอกาสอันควรและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น 5) ด้านแรงสนับสนุนจากครอบครัว 6) ด้านใช้เวลาและทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์มากที่สุด 7) ด้านใช้คำวิพากษ์วิจารณ์ของผู้อื่นให้เป็นประโยชน์ 8) ด้านประหยัดอดออมเห็นคุณค่าของเงิน 9) ด้านไม่เอาเปรียบผู้อื่น และมีมนุษยสัมพันธ์ดี 10) ด้านรักและมีทัศนคติที่ดีต่ออาชีพโดยคำนึงถึงคุณภาพเป็นสำคัญ 11) ด้านทำเลและสถานที่ประกอบการในธุรกิจนั้นๆ 12) ด้านช่างสังเกตปรับปรุงแก้ไขงานให้ดีขึ้น 13) ด้านยินดีรับความเปลี่ยนแปลงและกล้าเผชิญกับความจริงในทุกสถานการณ์ 14) ด้านมีทุนและการสนับสนุนที่ดี 15) ด้านความอดสาหระอดอยความสำเร็จและ

ผลประโยชน์ระยะยาวได้ 16) ด้านมีระเบียบวินัยในการควบคุมตนเอง 17) ด้านใช้ความผิดพลาดแต่
 หนหลังเป็นบทเรียน 18) ด้านขยัน ซื่อสัตย์ อดทนต่อตนเองและผู้อื่นเสมอ 19) ด้านมีความสามารถ
 และทำงานหนักได้เกินกว่าบุคคลปกติ 20) ด้านการประกอบกิจการใดๆ จะตั้งเป้าหมายไว้สูงและ
 สำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ 21) ด้านไม่เบื่อง่ายชอบทิ้งอะไรกลางคัน 22) ด้านรักอิสรภาพไม่ชอบ
 การอยู่ใต้อำนาจใคร 23) ด้านมีการออมทรัพย์เพื่อการลงทุน 24) ด้านกล้าตัดสินใจที่จะเผชิญกับ
 ปัญหาทุกด้านอย่างมีเหตุผล

ไมเนอร์ (2541) ได้ศึกษาคุณลักษณะเด่นที่มีผลต่อความสำเร็จของเจ้าของกิจการทั้ง 4
 ประเภท ได้แก่ เจ้าของกิจการที่ประสบความสำเร็จด้วยคุณสมบัติเฉพาะเจ้าของกิจการที่เป็นยอดนัก
 ขาย เจ้าของกิจการที่เป็นยอดนักจัดการ และเจ้าของกิจการที่เป็นเจ้าความคิด พบว่า การที่เจ้าของ
 กิจการทั้ง 4 ประเภทดังกล่าวจะประสบความสำเร็จได้เฉพาะเวลาที่อยู่ในสถานะที่สามารถใช้พลัง
 หรือจุดเด่นได้อย่างเต็มที่เท่านั้น และจะต้องมีคุณลักษณะเด่นและพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน ซึ่ง
 คุณลักษณะเด่นที่มีผลต่อความสำเร็จของเจ้าของกิจการทั้ง 4 ประเภทนั้น ได้แก่

1. คุณสมบัติของผู้ประสบความสำเร็จด้วยตนเอง ประกอบด้วย ต้องการความสำเร็จ
 ต้องการรู้ผลตอบรับ ต้องการวางแผนและกำหนดเป้าหมายเอง มีความคิดริเริ่ม มีความผูกพันกับ
 บริษัทอย่างแน่นแฟ้น มีความเชื่อว่า คนๆ เดียวสามารถสร้างความแตกต่างๆ ได้ และเชื่อว่าการ
 ทำงานต้องเป็นไปตามเป้าหมายของตนเองไม่ใช่ตามเป้าหมายของคนอื่น

2. คุณสมบัติของเจ้าของกิจการที่เป็นยอดนักขาย ประกอบด้วย สามารถเข้าใจและเห็นอก
 เห็นใจคนอื่น ต้องการช่วยเหลือผู้อื่น เชื่อมมั่นในกระบวนการทางสังคม เชื่อว่าพนักงานฝ่ายขายคือ
 หัวใจของบริษัท

3. คุณสมบัติของเจ้าของกิจการที่เป็นยอดนักจัดการ ประกอบด้วย อยากเป็นผู้นำบริษัท
 และความเด็ดขาด มีทัศนคติที่ดีต่อคนที่มีอำนาจเหนือกว่า ต้องการการแข่งขัน กระจายอำนาจ
 อยากรุ่นอยากดังเหมือนคนอื่น เชื่อว่าพนักงานฝ่ายขายคือหัวใจของบริษัท

4. คุณสมบัติของเจ้าของกิจการที่เป็นเจ้าความคิด ประกอบด้วย ปรารถนาสิ่งใหม่ ชอบคิด
 ชอบฝัน เชื่อว่าการพัฒนาสินค้าใหม่คือหัวใจการปฏิบัติตามกลยุทธ์ของบริษัทให้สำเร็จ มีเชาว์
 ปัญญาที่แหลมคม ไม่ชอบความเสี่ยง

นิตย์ ทหทัยสิงห์ สุขศรี (2553) ได้ศึกษาปัจจัยแห่งความสำเร็จของผู้ประกอบการในอำเภอเมือง
 จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นศึกษาภูมิหลังของผู้ประกอบการ ลักษณะความเป็นผู้ประกอบการ และลักษณะความ
 เป็นผู้ประกอบการที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการในอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี เก็บ
 รวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามโดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวกจากผู้ประกอบการในเขตอำเภอเมือง
 จังหวัด สุราษฎร์ธานี แยกประเภทตามการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ 12 ประเภท รวมจำนวน 382 ราย ผล

การศึกษาพบว่าประชากรที่สู่มาศึกษาส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อายุ 31-40 ปี สมรสแล้วอยู่ด้วยกัน การศึกษาระดับปริญญาตรี เชื้อชาติไทย บิดาและมารดาประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว เป็นสมาชิกสมาคมหรือชมรม เป็นเจ้าของและผู้บริหาร บริหารงานแบบเจ้าของ คนเดียว ระยะเวลาในการดำเนินกิจการ 5-10 ปี มีประสบการณ์เป็นพนักงานบริษัทเอกชนมาก่อน ในตำแหน่งพนักงานปฏิบัติการ ผู้ประกอบการมีลักษณะความเป็นผู้ประกอบการทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน โดยเรียงลำดับจากมากไปน้อย ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์และเป้าหมาย การจัดการความผิดพลาดล้มเหลว ความซื่อสัตย์สุจริต การแสวงหาข้อมูลและความเชี่ยวชาญจากผู้อื่น มุ่งมั่นอดทน แสวงหาโอกาส ใฝ่ความสำเร็จ กล้าเสี่ยง มีแรงจูงใจและพลัง มั่นใจในตัวเอง กล้าริเริ่ม มีความคิดสร้างสรรค์ และมีมนุษยสัมพันธ์ ตามลำดับ ความสำเร็จของผู้ประกอบการในการดำเนินกิจการ พบว่าโดยรวมและรายด้านมีระดับความสำเร็จดีกว่าคู่แข่งชั้น โดยเรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ ด้านการเงิน ด้านการตลาดหรือลูกค้า ด้านกระบวนการภายในองค์กร ด้านการพัฒนาบุคลากร และด้านอนาคตตามลำดับ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่าคุณลักษณะของผู้ประกอบการด้านความคิดสร้างสรรค์และด้านมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายมีความสัมพันธ์กับความสำเร็จโดยรวมในทิศทางเดียวกัน ส่วนคุณลักษณะด้านการแสวงหาข้อมูลและความเชี่ยวชาญจากผู้อื่นและด้านความซื่อสัตย์สุจริตมีความสัมพันธ์ในทิศทางตรงกันข้าม และสามารถร่วมกันอธิบายการเปลี่ยนแปลงของความสำเร็จโดยรวมได้ร้อยละ 29 ที่ระดับนัยสำคัญที่ 0.01

จันทร์จิตร เขียรศิริ (2546) ได้ศึกษาเรื่องคุณสมบัติของผู้ประกอบการธุรกิจค้าปลีกขนาดเล็กในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าคุณสมบัติที่ผู้ประกอบการมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก ได้แก่ ความมานะ ความเป็นมิตร ความเป็นผู้นำ ความสามารถในการตัดสินใจ การแสดงออกอย่างมีประสิทธิภาพ อุปนิสัยและความสามารถในการบริหาร ส่วนคุณสมบัติที่ผู้ประกอบการมีค่าเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ ความรู้ ประสบการณ์ และการมองเห็นไกล

อรัญญา มานะแก้ว (2547) ได้ศึกษาคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมห้องเย็น ในจังหวัดสมุทรสาครพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการโดยรวมอยู่ในระดับสูง ซึ่งมีคุณลักษณะความเป็นผู้ประกอบการสูงในด้านความกล้าเสี่ยง ความยืดหยุ่น อดทน มนุษยสัมพันธ์ ใฝ่ความสำเร็จ การจัดการกับความล้มเหลว แรงจูงใจและพลัง วิสัยทัศน์และเป้าหมาย การแสวงหาข้อมูล ความคิดสร้างสรรค์ ความเชื่อมั่นในตนเอง กล้าริเริ่มและรับผิดชอบ การแสวงหาโอกาส และความซื่อสัตย์สุจริต

สรกุล อุดุลยานนท์ และ วาทีญญ วัฒนจิตพานิชยกิจ (2553) ได้ทำการศึกษาชีวประวัติของคุณตัน ภาสกรนที ซึ่งเป็นบุคคลที่ต่อสู้ชีวิตมามากกว่าจะประสบความสำเร็จ โดยแนวทางในการพัฒนาตนเองเป็นผู้ประกอบการของ ตัน ภาสกรนที ประกอบด้วย 1) เป็นคนที่ความคิดริเริ่มทางธุรกิจ 2) เป็นคนทำงานหนักกว่าคนอื่น โดยเชื่อว่าทำงานหนักกว่าคนอื่นย่อมได้ผลตอบแทน

มากกว่าคนอื่น 3) เป็นคนกล้าได้กล้าเสียในการลงทุนในธุรกิจใหม่ๆ 4) เป็นผู้ที่พยายามเรียนรู้
สิ่งต่างๆ อยู่เสมอ และ5) เมื่อทำธุรกิจล้มเหลวให้ล้มความล้มเหลวนั้นแล้วพยายามสร้างธุรกิจอื่น
ขึ้นมาใหม่ โดยนำความผิดพลาดในครั้งก่อนเป็นบทเรียน

จากการศึกษางานวิจัยและวรรณกรรมข้างต้นสรุปได้ว่า บุคคลที่จะประสบความสำเร็จ ต้อง
ประกอบด้วย ความรักในงานที่ทำ ทักษะและความชำนาญของงานที่ทำ ความตั้งใจจริงและมุ่งมั่น
ในงานที่จะทำ การพัฒนาตนเองเพื่อให้พร้อมรองรับกับงานที่ทำ การสังมประสบการณ์การทำงาน
เพื่อนำไปพัฒนางานและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ตลอดจนการมองหาโอกาสและไขว่คว้าโอกาสที่จะทำ
ให้ชีวิตประสบความสำเร็จดังเป้าหมายที่วางไว้

